

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KLASIČNU FILOLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

Kanconijer prvog hrvatskog petrarkista Pavla Paladinića

Studentica: Ana Šimić Glasnović

Mentorica: dr. sc. Irena Bratičević

Zagreb, lipanj 2017.

Sadržaj

Uvod.....	3
1. Život i djelo.....	4
2. Osvrt na Graciottijevo izdanje	6
3. Interpretacija latinskih pjesama.....	8
4. Interpretacija talijanskih pjesama	14
5. Adresati Paladinićeve lirike	20
6. Humanistički književni krugovi u Hrvatskoj	21
7. Petrarkizam na istočnoj obali Jadrana.....	23
8. Petrarkizam Pavla Paladinića.....	24
9. Lik i djelo Pavla Paladinića u nastavnoj praksi latinskog jezika ...	26
Zaključak	28
Literatura	29
PRILOG 1: Prijepis pjesama.....	31
PRILOG 2: Slika prve stranice Paladinićeve zbirke <i>Dityrambi et epigrammata</i>	55

Uvod

Impresivna i još premalo istražena književna baština hrvatskog latinizma odnedavno je obogaćena još jednim autorom. Ime Pavla Paladinića uvršteno je u digitalnu zbirku *CroALa*¹ među ostalih 78 autora, što je doduše vrlo malen broj s obzirom na procjenu od oko 4000 hrvatskih autora koji su stvarali na latinskom jeziku.² Ovog našeg sunarodnjaka i njegovo književno stvaralaštvo donedavno je prisvajala susjedna Italija, ali zahvaljujući istraživanju filologa utvrđena je njegova pripadnost hvarskom humanističkom krugu. Hrvatski latinisti su se uglavnom školovali u Italiji, živjeli izvan domovine i zasigurno dali velik doprinos europskom humanizmu.

U ovom diplomskom radu predstaviti ću lik i djelo hrvatskog petrarkista Pavla Paladinića i njegov dvojezični Kanconijer od ukupno 491 stiha na latinskom i talijanskom jeziku. Stihovi su prijepis rukopisa koji se čuva u Valenciji uspoređen s onim koji nalazimo u Graciottijevom izdanju iz 2005. Osvrnut ću se na kriterije tog izdanja i kratko analizirati svaku pjesmu. U radu ću spomenuti adresate pjesama i povijesni okvir u koji ih možemo smjestiti. Predstaviti ću fenomen hrvatskih humanističkih književnih krugova i donijeti kratak pregled nastanka i razvoja petrarkizma u našim krajevima. Petrarkizam kao pojam s vremenom je za većinu književnih povjesničara postao općeniti pojam za renesansnu ljubavnu liriku, a ne samo jedan njezin tip. U ovom ću radu prikazati o kojem je obliku sličnosti i povezanosti između Paladinićeva kanconijera i Petrarkine lirike riječ i razmotriti narav te povezanosti.

---

¹ <http://croala.ffzg.unizg.hr/basex/persona/paladinipaolo01> (pristupila stranici 15. travnja 2017.)

² Jovanović, Neven. 2012. *Pred jednom zbirkom hrvatskih latinista u Perivoj od slave, Zbornik Dunje Fališevac*, ur. Bogdan, Tomislav; Brković, Ivana; Dukić, Davor; Plejić Poje, Lahorka. FF press. Zagreb. 143. str. Objavljeno i na mreži: <https://bib.irb.hr/datoteka/611369.1103jovanovic-predzbirkom.html> (pristupila stranici 20. travnja 2017.)

1. Život i djelo

Pavao Paladinić pripada hvarskom krugu hrvatskih latinista. Pjesnik je latinskog i talijanskog izraza. Za prvi njegov spomen zaslužan je dominikanac Vinko Pribojević u svom predavanju održanom u Hvaru 1525., a potom objavljenom u Veneciji 1532. pod naslovom *De origine successibusque Slavorum (O podrijetlu i zgodama Slavena)*. Pribojević ga spominje kao zapovjednika galije koji je napisao vrlo učeno djelo i, nažalost, mlad umro.³ Izvor kojim se Graciotti služio je Arturo Cronia, autor koji je u novije vrijeme proučavao Paladiniće s Hvara. U svom djelu *Esiste un Umanesimo croato?* izdanom u Padovi 1943. Cronia na 219. str. govori o dva Paladinića, Nikoli i Pavlu, kao ocu i sinu, od kojih je prvi autor djela *Commentarius omnis rei gestae*.⁴

Obitelj Paladinić bila je na prijelazu s 15. u 16. stoljeće jedna od najznačajnijih plemićkih obitelji na otoku Hvaru. Maroević ističe Pavla Paladinića kao dosada znanog samo po imenu i po junačkim djelima.⁵ Pribojević ga je, doduše, već pri prvom spomenu uvrstio među one koji su svojim književnim djelima stekli vječnu slavu.⁶ Međutim, tek unazad nekoliko godina otkriven je kao književnik i kao prvi petrarkist koji je na istočnoj obali Jadrana objavio zbirku pjesama na jednom vernakularu. Zbirka je datirana godinom 1496., a napisana je na latinskom i talijanskom jeziku. Rukopis se danas čuva u Biblioteci Sveučilišta u Valenciji. Onamo je dospio kao dio zbirke Aragonaca, s obzirom na to da je bio posvećen Fridriku Aragonskom. Kodeks je, zbog zavičajnog odredišta „Lesina“, znanost dugo pripisivala apulijskoj književnoj tradiciji, budući da i ondje postoji odredište istog naziva (Lessina), sve dok ga 2001. i 2002. Sebastiano Valerio⁷ i Cosimo Paladini⁸ nisu povezali s podacima sačuvanim na istočnoj obali Jadrana.

Paladinićev kodeks čuva se u Valenciji pod naslovom *Pauli Paladini Pharii apud Tarentum habita oratio (Manuscrit); (Dityrambi et epigrammata)*, pod signaturom Valènzia, Universitat de València. Biblioteca Històrica, BH Ms. 132. Sastoji se od 40 (16 + 24) listova dimenzija 212 x 135 mm. Kodeks je napisan na papiru humanističkom kurzivom i uvezan u

---

³ Pribojević, Vinko. 1991. O podrijetlu i zgodama Slavena, preveo i kazalo imena sastavio Veljko Gortan. Književni krug. Split. 92.-93. str.

⁴ Graciotti, Sante. 2005. *Il petrarchista dalmata Paolo Paladini e il suo canzoniere (1496)*. Società Dalmata di Storia Patria. Rim. 14. str.

⁵ <http://www.matica.hr/vijenac/302/osvit-humanizma-na-hvaru-8426/>, izašao 13. listopada 2005. (pristupila stranici 15. veljače 2017.)

⁶ Pribojević, isto, 73. str.

⁷ Valerio, Sebastiano. 2001. *Un intellettuale tra petrarchismo e „institutio principis“*. Paolo Paladini alla corte di Re Federico d'Aragona. Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento Meridionale, Studi, XIII, Istituti Editoriali e Poligrafici Internazionali. Pisa - Roma

⁸ Paladini, Cosimo. 2002. *Il Canzoniere di Paolo Paladini e i Paladini di Lesina. Atti e Memorie della Società Dalmata di Storia Patria*. Roma.

kožni uvez (220 x 185 cm), vjerojatno u Napulju 1496.⁹ Rukopis se sastoji od proznog latinskog govora u čast Fridriku Aragonskom *Pauli Paladini Pharii apud Tarentum habita oratio* te od trideset i četiri njegove pjesme (17 latinskih i 17 talijanskih) i četiri pjesme koje su drugi njemu posvetili. Upravo ti stihovi nam najviše o njemu govore i o njima će biti riječ u ovom radu. Kratkim analizom svake pjesme pokušat ću predstaviti i osvijetliti lik ovog našeg sunarodnjaka, povijesni kontekst u kojem je živio i njegovu ulogu kao svojevrsnog preteče petrarkističkog stvaralaštva na hrvatskoj obali.

Historiografija grada Hvara bilježi jedan događaj koji je ostavio dubok trag u povijesti, ali i u životima njegovih stanovnika, koji seže do naših dana. Riječ je o čudesnom krvarenju raspela, koje se dogodilo uoči hvarskoga pučkog ustanka, dana 6. veljače 1510. godine, a prvi ga je opisao upravo hvarski sudac Pavao Paladinić.¹⁰ Zbog nasilja koje su pučani trpjeli od plemića došlo je do pobune pučana koji su se te noći zakleli nad križem da će se osvetiti i ubiti nasilne plemiće. Do toga nije došlo jer je iste noći s križa potekla krv. Opisani čudesni događaj povod je čašćenju križa koje se do dan-danas održava svečanom procesijom tijekom obreda Velikog tjedna. UNESCO je procesiju *Za križen* na otoku Hvaru proglasio zaštićenim pokretnim kulturnim dobrom čovječanstva. Sve to blago ima svoje uporište upravo u izvještaju Pavla Paladinića kao suvremenika događaja.¹¹

Uz Pribojevića, drugi izvor informacija o životu i djelu Pavla Paladinića Graciottiju¹² je bio drugi svezak djela *La biblioteca Napoletana dei Re d'Aragona* Tammara De Marinisa u kojem je autor zabilježio i ukratko opisao Paladinićev rukopis koji se čuva u Sveučilišnoj knjižnici u Valenciji, a u svom svesku ga bilježi pod naslovom *Paladini Paolo, Versi, in latino ed in volgare*.¹³ De Marinis je zaslužan za otkriće Paladinićeve literarne ostavštine, iako je njegov *crimen* lociranje rodnog mjesta u talijanskoj Apuliji.

Biografski podaci koje imamo o Pavlu Paladiniću još uvijek su vrlo oskudni. Valerio se u svom već spomenutom istraživačkom radu pozivao na kraće operno djelo *Historiola* posvećenu upravo Nikoli i Pavlu, koje veliča Pavla Paladinića isključivo u njegovim vojnim pothvatima i pruža nam povijesni okvir kojemu on pripada, ali potpuno prešućuje njegovu literarnu djelatnost. Ovaj teško čitljiv rukopis autora Ioannesa Perlotusa čuva se u Sveučilišnoj knjižnici u Splitu.

---

⁹ http://trobres.uv.es/record=b1946318*val (pristupila stranici 13. lipnja 2017.)

¹⁰ Novak, Zrinka. 2014. *Hvarska Bratovština Sv. Duha u kasnom srednjem i ranom novom vijeku* u *Prilozi povijesti otoka Hvara*. Ur. Bracanović, Joško. Muzej hvarske baštine. Hvar. 121. str.

¹¹ Ibid, 136. str.

¹² Graciotti, isto, 12.-13. str.

¹³ De Marinis, T. 1947. *La Biblioteca Napoletana dei Re d'Aragona*. Vol. II. Hoepli. Milano. 120.-121. str.

2. Osvrt na kriterije Graciottijevog izdanja

Tonko Maroević u svom osvrtu na Graciottijevo izdanje riječima hvale opisuje njegov veliki doprinos i zauzetost kojom je kao slavist podrobno istražio postojeće spise i protumačio mnoga nejasna mjesta u raznim tekstovima. Graciotti nam donosi vjerni prijepis kako latinskih tako i talijanskih tekstova rukopisa u Valenciji. U svom izdanju Graciotti ispravlja ona mjesta na kojima nailazi na pogrešku prepisivača koji po svemu sudeći nije i sam autor teksta. Svaki taj ispravak je zabilježen i objašnjen u znanstvenom aparatu.

Interpunkcijski znakovi u rukopisu su proizvoljni pa nemaju nikakav razlikovni karakter. Stoga je interpunkcija potpuno promijenjena u odnosu na original i uvedena na temelju smisla iskaza.

Govoreći generalno, Graciotti prati ortografski uzus prepisivača teksta, uz poneko odstupanje koje se pojavljuje kao iznimka u odnosu na cjelinu. U latinskim tekstovima, primjerice, zadržana je zamjena grafema *y* za *i* čak i tamo gdje *y* nije korijensko (*consyderatio*, *dyffiteor*, *olygarchia*). Nailazimo također na dvojako bilježenje diftonga *ae* kao *ae* i kao *e* (*cosmographiae sue*, *prestat* umjesto *praestat*), ali ne nailazimo na zamjenu diftonga *ae* grafemom *e* (*persaeveryantem*). Primjećuje se zadržavanje skupine *ch* umjesto grafema *c* koji prethodi samoglasniku (*Archadia*) te dvojako bilježenje *s c* i *s t* bezvučne zubne afrikate ispred vokala (*Dalmacia* i *Dalmatia*, *amicicia* i *amicitia*).

Što se tiče autorove ortografije i ortoepije kod pjesama na talijanskom jeziku, uočavaju se u pismu česti latinizmi, a ponekad i pseudolatinizmi (*hor* za *or* – „ora“, „adesso“, *concepti* za *concetti*, *iucundo* za *giocondo*, *sancti* za *santi*, *honorati* za *onorati*, *exempio* za *esempio*, *horrore* za *orrore*, *inepta* za *inetta*, *damnati* za *dannati*, *dillecti* za *diletti*, *coel* za *ciel*, *monstrar* za *mostrar*, *temperancia* za *temperanza*, *experientia*, *diligentia*, *exercitio* i sl. za *esperienza*, *diligenza*, *esercizio*, *stancia* i *sperancia* za *stanza* i *speranza*, *divitiae* za *divizie*, *antique* za *antiche*, *lachryme* i *lacrymar* za *lacrime* i *lacrimar*, *cygno* za *cigno*, *humani* za *umani* te vlastita imena *Delpho*, *Orphoeo*, *Moelybeo* za *Delfo*, *Orfeo*, *Melibeo*).

Uz česte latinizme, prisutni su i mnogi venetizmi (*vegiar* za *vegliar*, *segura* za *sicura*, *giogire* za *gioire*, *giacio* za *ghiaccio*, *lusenge* za *lusinghe*, *castige* za *castighi*, *lige* za *legghi*). Ortografski i ortoepski venetizmi su i *suxo* za *su* te *Lexina* za *Lesina*. Morfološki venetizmi su imperativi *vigilamo*, *pensamo*, *amamo* iz VI. te indikativi kao *avancemo* iz XVIII. i *chiedemo* iz XXVIII. soneta.

Kod korištenja dvostrukih ili udvojenih suglasnika¹⁴ može se uočiti da ih onaj koji piše ne razlikuje pa nema dosljednosti u tekstu, tj. dolazi do zamjenjivanja. Dvostruki suglasnici se ne pojavljuju tamo gdje ih očekujemo ili je dvojako pojavljivanje (*fredo, lege, colo, facia, bracia, fugire, ingannati i ingani, acolte, susurare, vanegiare*), a pojavljuju se tamo gdje ih ne očekujemo (*ducca, conducca, inducca, embucca, banditto, servitto*). U svim ovim slučajevima, Graciotti se drži originala i ne unosi promjene, osim u slučajevima opasnosti od iskrivljenog značenja kada ispravljenu varijantu donosi u zagradama.

Rime su vrlo korisne za određivanje pravilnog izgovora određenih konsonanata, neovisno o grafičkim znakovima kojima su zabilježeni; npr. u XXIV. pjesmi riječi *foecundo, iucundo*, koje se rimuju s *habondo* pokazuju da su se unatoč ortografiji i prividnoj ortoepiji te latinske riječi izgovarale na talijanskom, dakle, „abondo“, iako se bilježilo *h* na početku riječi, kao preostali utjecaj latinskog u grafiji. Taj preostali utjecaj je vidljiv i u glasovnim skupovima *ti* + samoglasnik, te *ci* + samoglasnik koji se izgovaraju kao bezvučno *z* (*sodalitio, flagitio, exercitio, supplicio* iz XXXIV. pjesme, ali i prednjonepčani izgovor riječi *ambratio*, iz iste pjesme, koja se rimuje s *lacio*). Nailazimo na još sličnih primjera u XI. (*sforci, scorsi*), XIV. (*tenerecia, fermecia*) te XXVIII. pjesmi (*temperancia, fortecia, iusticia, amicicia, malicia, mesticia*).

Graciottijevo izdanje donosi i naglaske na mjestima gdje sama rima nije dovoljna za razlikovanje naglasaka na drugom ili trećem slogu od kraja riječi te upotpunjuje sve skraćenice. Naslovi svih pjesama, kako latinskih, tako i talijanskih na latinskom su jeziku.

Radeći na uspostavljanju teksta uspoređivanjem Graciottijevog prijepisa s originalom, ispravila sam sljedeće pogreške: u posljednjem stihu I. pjesme zadržavam *melior* (dio neizrečenog subjekta *ego* uz *displicui* i *placui*), kako stoji u rukopisu, koji Graciotti čita *meliora* shvaćajući ga kao atribut uz *praemia*; u četvrtom stihu XV. pjesme dodajem iz rukopisa glagolski oblik *erit* kojeg Graciotti u svom prijepisu izostavlja; u 8. stihu iste pjesme ispravljam u *premunt* glagolski oblik koji u rukopisu stoji kao *premūt*, a Graciotti ga čita kao imenicu *praemium*; u 9. stihu te pjesme nailazim na pogrešna Graciottijeva čitanja dvije imenice (*gelum* i *brinnae*) koje prema rukopisu ispravljam u *gelu* budući da se radi o imenici 4. ili u-deklinacije i u *brumae* budući da se radi o imenici čiji rječnički oblik glasi *bruma, -ae, f. zima*; u 3. stihu XXI. pjesme Graciotti izostavlja pridjev *magnū* iz rukopisa koji dodajem kao *magnum* da se slaže s imenicom *decus* u rodu, broju i padežu; u 9. stihu XXXI. pjesme Graciotti izostavlja riječ *quam* koja se nalazi u rukopisu pa je donosim u svom prijepisu.

---

¹⁴ U talijanskom jeziku dvostruki ili udvojeni suglasnici izgovaraju se intenzivnije odnosno dulje od jednostavnih suglasnika; Jernej, Josip. 2005. *Konverzijska talijanska gramatika*. Školska knjiga d.d. Zagreb. 6. str.

3. Interpretacija latinskih pjesama

U latinskim pjesmama su za razliku od talijanskih gotovo potpuno odsutni elementi onog osobnog što bi nam moglo dati uvid u pjesnikov privatni svijet. Zbirka je pretežno pohvalnog karaktera uz pokoji ironični i ljubavni epigram. Otvara se posvetom Fridriku Aragonskom i pjesnik pojašnjava da je na njegov poticaj obznanjuje javnosti.

Pjesma I. sastoji se od 4 elegijska distiha i nosi naslov *Ad divum Federicum Principem*. Ona je zapravo nova posveta u trenutku kada mu pjesnik predaje cijelu zbirku. Pjesnik se spominje stupanja na tron Fridrikovog nećaka Ferdinanda II, koje se dogodilo 1496., a pripisuje taj događaj upravo zaštitničkoj ulozi strica nazivajući ga *sospes*. Aluzija je to na zaštitničku ulogu bogova (*Iuno sospita*). Fridrik je, naime, još 1482. po povratku iz Francuske odbio krunu.

Pjesma III. sastoji se od 7 elegijskih distiha i naslovljena je *Ad Massurium*. Prema Graciottiju¹⁵ najvjerojatnije je riječ o dužnosniku koji je obavljao diplomatske poslove na napuljskom dvoru. U pjesmi je prikazan njegov povratak nakon dugog izbivanja na Egejskom moru i na Cipru. Zadnja dva stiha su prikaz prirode koja se sva rascvjetana *smiješi* prilikom tog povratka. Ne saznajemo ništa o pjesnikovom odnosu s adresatom osim da je riječ o osobi plemićkog podrijetla koju pjesnik iznimno cijeni. U pjesmi se javlja motiv Venere koja se na Cipru štovala kao Acidalia. Prvotno je to bio izvor na kojem se Venera kupala zajedno s Gracijama. Javlja se i motiv Titana koji je svijetu darovao sjajne zvijezde te motiv Tindarejevih sinova Kastora i Poluksa koji predstavljaju zvijezde Blizanaca kroz koje Sunce prividno prolazi 21. svibnja, vjerojatno upravo u vrijeme godine kada bi se adresat pjesme vraćao kući.

V. pjesma, iste kompozicije kao prethodna, naslovljena je *Ad Petrum Contarinum designatum Naxi*. Graciotti¹⁶ nam donosi podatke o ovom adresatu, o njegovom venecijanskom podrijetlu, opisuje ga kao humanista koji je pisao pjesme na latinskom (jednom pjesmom se „odužio“ i Paladiniću) pretežno ljubavne tematike te kao političara skromnog značaja. Petar Contarini je 1494. postavljen za upravitelja otoka Naksa u Egejskom moru, o čemu govori naslov same pjesme. Pjesnik ga hvali zbog njegovih vrlina i govori o dobrom glasu koji se o njemu daleko širio, pa je tako došao i do samog pjesnika preko neke osobe. U pjesmi se mogu pronaći odjeci antičkog autora Ovidija. Na *facilis deus* iz 8. stiha, što bismo mogli prevesti kao *dobronamjerni bog*, u sličnoj sintagmi, samo u množini, nailazimo u *Metamorfozama* (V. 559): *facilesque deos habuisti* ili u *Heroidama* (XVI. 280):

---

¹⁵ Graciotti, isto, 51. str.

¹⁶ Ibid, 52. str.

sic faciles habeas in tua vota deos. 5. i 6. stih ove pjesme *iam lux erit haec mihi sancta, atque inter faustos semper habenda dies* povezala bih s mjestima u Petrarkinim *Rasutim rimama* na kojima se javlja motiv svetog svjetla koje se pojavljuje među smrtnicima u ljudskom obličju. Kao najuzvišenijoj manifestaciji tog božanskog svjetla Petrarka se na kraju svoga Kanconijera obraća Blaženoj Djevici Mariji sljedećim stihovima:

Vergine bella, che di sol vestita,
coronata di stelle, al sommo Sole
piacesti sí, che 'n te Sua luce ascose. (RVF CCCLXVI)

Pjesma VII. sastoji se od 6 elegijskih distiha, a naslovljena je *Pro Marchione Trivisano*. Pjesma je to pohvalnog karaktera. Melkior Trevizan je prema Graciottijevim saznanjima još jedan kapetan poznat po svojim bitkama na moru i na kopnu. Umro je 1500. na Kefaloniji. Bio je sudionik venecijanskog pohoda na Apuliju (1494.-1496.). Nakon toga preuzima zapovjedništvo nad venecijanskom flotom u Tirenskom moru u kojoj je sudjelovala i hvarska galija pod zapovjedništvom Pavla Paladinića. Cijela pjesma je koncipirana kao pitanje koje je postavila Melkiorova majka dok ga je nosila u svome krilu. Na pitanje koje ime dati djetetu dobiva od triju Suđenica tri odgovora. Prva joj odgovara Atropa, koja reže nit života, a dječaku želi dati ime Marko jer će biti snažan i smion. Drugi odgovor daje suđenica Klota, koja započinje prestiti nit života i pokazuje svoju sklonost prema neustrašivima. Odvažnom dječaku koji će imati sreće Klota želi dati neko blaže ime, pa želi da se zove Marcel. Treća suđenica Laheza, koja prede nit tj. čuva život, ne želi nazvati dijete nijednim od spomenutih imena nego želi da se zove Melkior, što bi bio svojevrsni spoj imena predloženih od sestara. Treća Suđenica objašnjava da ime Melkior ne nadvisuje prvo ime, a uzvišenije je od drugoga. Dakle, presudila je nekakva zlatna sredina.

IX. pjesma naslovljena *Ad Cassandram Fidelem Venetam virginem et vatem* sastavljena je od 8 elegijskih distiha u čast Venecijanki Cassandri Fedele (1465.-1558.). Tonko Maroević u svom osvrtu¹⁷ na Graciottijevo izdanje ističe ironičnu notu Paladinićeva obraćanja kada joj hvali učenost na račun ljepote. U 5. distihu, naime, stoji uzročni prilog *propterea (stoga, zato)* koji upućuje na uzročno-posljedičnu vezu između Cassandrine činjenične neobdarenosti ljepotom koja je, čini se, rezultirala silnim trudom oko učenosti. Prema Graciottijevu mišljenju mala je vjerojatnost da su se Paladinić i Cassandra osobno poznavali, iako su bili iste dobi. Pjesnik joj posvećuje svoje retke zbog glasina o njoj koje su se širile Dalmacijom i aragonskim dvorom u Napulju.¹⁸ Valja napomenuti da Paladinić nije jedini naš humanist kojeg se može dovesti u vezu s Cassandrom Fedele. Šime Jurić donosi

¹⁷ <http://www.matica.hr/vijenac/302/osvit-humanizma-na-hvaru-8426/>, izašao 13. listopada 2005. (pristupila stranici 15. veljače 2017.)

¹⁸ Graciotti, isto, 54. str.

podatke da je s njom prijateljevao i Šibenčanin Ambroz Mihetić, a njoj u čast ispjevao i kraću pjesmicu kod nas gotovo nepoznati *izdanak Hrvatskoga primorja* Franjo Niger. Nigerova pjesma *In Cassandram sapphicon* objavljena je u četiri izdanja Cassandrinog djela *Oratio pro Bertuccio Lamberto*.¹⁹

XI. pjesma od 5 elegijskih distiha je bez naslova (*sine titulo*). U njoj se pojavljuje parna rima po shemi aabb (*lyrae - iuventae, aquas - nostras*). U pjesmi se javlja književni motiv Amfiona, prema grčkoj mitologiji sina Zeusa i Antiope koji je svirao dok je s bratom Zetom utvrđivao Tebu, a kamenje se samo slagalo po zvucima njegove lire. Javlja se i motiv Apolona koji oplakuje svoga mrtvog sina Lina. Iako je ovaj epigram nenaslovljen pa ne znamo kome je posvećen, iz 9. stiha saznajemo da je upućen sviraču nekog žičanog instrumenta, koji se u starogrčkoj književnosti usko vezuju uz pjesništvo. Kroz cijelu pjesmu se hvali adresatovo pjesničko umijeće.

XIII. pjesma sastoji se od 8 elegijskih distiha i naslovljena je *Ad imperatorem Franciscum Priolum*. Pjesnik hvali tog kapetana republike Venecije i uspoređuje njegove pothvate s onima koje nam opisuju antički mitovi (Herkula, Tezeja, Grka u Troji, Bakha), a božanskog su podrijetla. Spominjući Kadma i prosipane zube svetog zmaja koji su bili sjeme iz kojega su niknuli naoružani ljudi (grč. *σπαρτοί*: posijani), pjesnik koristi za „ljude“ figuru riječi sinegdohu (*fortia terga*) u kojoj dio uzima kao zamjenu za veću cjelinu. U 10. i 11. stihu nailazimo na odjeke antičkih književnih uzora Vergilija i Kvintilijana. Prepoznajemo sličnost s 490. stihom iz I. poglavlja *Eneide*, *ducit Amazonidum lunatis agmina peltis*, a kod Kvintilijana u *Institutio oratoria* 11.1.70 stoji *molli articulo tractavit*. Cijela pjesma je niz retoričkih pitanja.

XV. pjesma zbirke posvećena je dvama adresatima, kako stoji u naslovu, *Ad Principes Barbadicos*, a sastavljena je od 6 elegijskih distiha. Riječ je o dvojici braće, o zapovjednicima Barbarigo, od njih je jedan zasigurno Gabriele, pod čijim se zapovjedništvom borio i naš Paladinić. Pjesnik veliča njihovu slavu koja se može usporediti samo s onom blizanaca Kastora i Poluksa.

XVII. pjesma sastavljena je od 8 stihova u elegijskim distisima i naslovljena *Ad Cosmum Pasqualicum*. Adresat pjesme je zapovjednik venecijanskog broda koji je 1496. pritekao u pomoć Aragoncima. Pripadao je Vijeću desetorice ovlaštenom za državnu sigurnost.²⁰ Pjesnik ga veliča kao izvanrednog suca milog i tužiteljima i tuženima. U pjesmi se spominje Aleksandar Veliki koji nije vidio kome će pripasti njegovo kraljevstvo. U 4. stihu *Diruta amant frustra pergama iudicium* nailazimo na odjek antičkog autora Ovidija: *quis*

¹⁹ Jurić, Šime. 1975. *Humanist Franjo Niger* u *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*. Vol.6. Br.1. Senj. 288. str.

²⁰ <http://leksikon.muzej-marindrzic.eu/modeli-vladanja/> (pristupila stranici 05. svibnja 2017.)

posse putaret / Felicem Priamum post diruta Pergama dici? (*Metamorfoze*, 13, 520.). Ovaj Ovidijev citat pomogao je da se odgonetne riječ *diruta*, teško čitljiva zbog prethodnog brisanja. Pjesnik također uspoređuje adresata s kraljem Krete, Minosom.

XIX. latinska pjesma naslovljena je *Ad poetam ignotum* te sastavljena od 4 elegijska distiha. Upućena je nepoznatom pjesniku kao odgovor na njegovu pohvalnu pjesmu upućenu Paladiniću iz neke strane zemlje. U ovoj pjesmi se javlja jedan postupak koji ne nalazimo u drugim Paladinićevim pjesmama. Naime, pjesnik se sam potpisuje navodeći svoje ime u posljednjem stihu pjesme. Taj je postupak bio vrlo uobičajen u antičkoj književnosti kao svojevrsni pečat (*sphragis*) kojim se pjesnik potpisivao i tako štitio svoje autorsko pravo na pjesmu ili čitavu zbirku pjesama.²¹

XXI. latinska pjesma iste je kompozicije kao prethodno analizirana, a naslovljena je *Ad Elium Cervinum*. Riječ je o Iliji Crijeviću (1463.-1520.), najvećem latinskom pjesniku humanizma u Dubrovniku. Crijević je pisao samo na latinskom jeziku, a uzori su mu bili Panormita, Pontano i Sannazaro. Pjesma je to, istovremeno, pohvale i utjehe zbog šestomjesečnog boravka u zatvoru u kojem je završio 1491. zbog uvreda nanesenih punicima.²² U pjesmi se spominju Muze, poznate kao zaštitnice pjesništva, umjetnosti i znanosti te Kekrop, prvi mitski kralj Atene, dobar vladar i veliki dobročinitelj ljudi. Paladinić pohvalno naziva Crijevića štovateljem Muza i velikim uresom Minerve (Atenin rimski pandan), božice mudrosti.

XXIII. latinska pjesma kratak je epigram u elegijskom distihu naslovljen *In pedagogum inter duos cerdones stantem*. Pjesma je to pošalica (*nuga*) na račun nepoznatog učitelja.

XXV. pjesma je sastavljena od 10 elegijskih distiha i naslovljena *Ad imperatorem Grymanum*, posvećena istom adresatu kao i XVI. sonet na talijanskom jeziku. Riječ je o venecijanskom zapovjedniku kojeg pjesnik prekomjerno veliča kao heroja koji se suprotstavio francuskom kralju Karlu VIII. Govori također o njegovom sinu Dominiku, koji 1495. postaje kardinalom u gradu Rimu za vrijeme pontifikata pape Julija II.

XXVII. pjesma je sastavljena od elegijskog distiha i naslovljena *Ad Natanum*. Ne znamo tko se krije iza ovog imena ili šaljivog nadimka o čijem velikom nosu je riječ u pjesmi. Adresat ove pjesme je jednak onome XX. pjesme na talijanskom jeziku, naslovljene *Natanus suus*. Posvojno-povratna zamjenica *suus* koja stoji u naslovu talijanske pjesme svakako upućuje na blizak odnos pjesnika s dotičnim adresatom. Komparativom *nasutior* opisuje se

---

²¹ <http://classics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-6041?rskey=fjATsW&result=411> (pristupila stranici 5. srpnja 2017.)

²² Graciotti, isto, 59. str.

fizički izgled adresatovog nosa ili daje figurativno značenje sklonosti neprimjerenim šalama. Hebrejsko ime Natan²³ je preuzeto iz biblijske epizode o proroku koji kori kralja Davida zbog preljuba s Batšebom i poziva ga na pokajanje.

XXIX. pjesma je sastavljena od 6 elegijskih distiha i nosi naslov *De Hieronymo Rubeo Patavino*. Prema Graciottijevim saznanjima,²⁴ adresat je padovanski povjesničar, a na temelju 3. stiha možemo pretpostaviti da je bio pjesnik koji je, kako čitamo u 5. stihu, pjevao o ljubavi i o tegobama života, a pjesme su mu žalosnog tona, dakle, tužaljke. U pjesmi se pojavljuje motiv mudrog trojanskog junaka Antenora koji je prema legendi nakon uništenja Troje došao u Italiju i osnovao grad Patavium (Padova).

XXXI. pjesma je sastavljena od 5 elegijskih distiha i naslovljena *Laus pomi*. Pjesma je to ljubavne tematike u kojoj pjesnik zahvaljuje svojoj ženi za plod koji od nje prima, a da je pjesma zapravo pohvala njegovoj gospi saznajemo tek na kraju, nakon mnogih pohvala plodu. Pjesnik spominje vrtove Hesperida u kojima su se čuvale jabuke, Herin vjenčani dar, a Heraklo ih je uzeo ispunivši tako jedan od svojih zadataka. U pjesmi su prisutni i odjeci antičkih autora Vergilija i Ovidija.

XXXIII. pjesma je epigram posvećen Fridriku Aragonskom naslovljen *Ad divum Federicum Principem*. Predstavlja rastanak s adresatom i pjesnikovo obećanje da će biti uz njega na njegovim putovanjima.

XXXV. pjesma je naslovljena *Aelius Lampridius Cervinus Paulo Palladino suo*. Ilija Crijević je napisao ovu pjesmu Paladiniću u čast. Pjesma je prepuna motiva antičkih autora kojima Crijević veliča Paladinićevo pjesničko umijeće koje naziva nadahnutim od bogova. Spominje Muze, boga pjesništva Apolona (kroz njegov pridjevak *Cynthius*), Lina, Orfejevog učitelja, i samog Orfeja te Kaliopu, njegovu majku, Muzu zaštitnicu epskog pjesništva i govorništva. Ova pjesma je objavljena u digitalnom obliku i na CroALi u opusu Ilije Crijevića, a preuzeta je iz Graciottijevog izdanja. Međutim, ova pjesma se ne nalazi u Crijevićevom velikom autografnom zborniku pjesama.

XXXVI. pjesma na mjestu naslova ima ime autora, *Tydeus Acciarinus*, i sastavljena je od dvadeset i jednog heksametra. Acciarini ju je napisao u čast Paladiniću. Tideo Acciarini je humanist iz talijanske pokrajine Marke koji je skoro dvadeset godina (do 1480.) boravio u Dalmaciji; obnašao je službu rektora u splitskoj školi, poučavao i *formirao* mnoge latinske književnike toga vremena, od Marka Marulića preko latinskog pjesnika Jurja Šižgorića s

---

²³ <http://biblija.ks.hr/knjiga.aspx?g=11> (pristupila stranici 07. svibnja 2017.)

²⁴ Graciotti, isto, 60.-61. str.

kojim je bio u kontaktu do premještaja u Dubrovnik 1472. gdje su mu bili učenici budući *poeta laureatus* Ilija Crijević, Karlo Pucić i Jakov Bunić. Od 1480. je bio profesor u Cosenzi, a od 1491. je djelovao u Španjolskoj. Pjesme koje su pisali u čast jedni drugima dokaz su prijateljstva između Paladinića, Crijevića i Acciarinija. XXXVI. pjesma je koncipirana kao dijalog između muze Klio (zaštitnica povijesti i junačkog pjesništva) i autora pjesme Tidea Acciarinija. Posljednji stihovi pjesme opisuju Paladinića kao Hvaranina i dostojnog potomka Dimitrija s Hvara za kojeg Graciotti navodi da je živio u 3. st. pr. Krista.²⁵

XXXVII. pjesma ima natpis *Franciscus Natalis* i sastavljena je od 3 elegijska distiha. Ovu pohvalnu pjesmu je napisao Božićević Paladiniću u čast. Franjo Božićević je latinski pisac iz Splita koji je živio od 1469. do 1542. Poznat je po prijateljstvu s Markom Marulićem i po prijevodu posljednje pjesme Petrarkina Kanconijera (kancona *Vergine bella*) na hrvatsku čakavštinu.²⁶ U pjesmi se spominju poznate ličnosti svijeta književnosti: Kalimah, grčki književnik, filolog i knjižničar te središnja osoba aleksandrijskoga književnoga kruga za vladavine Ptolemeja II. Filadelfa, zatim Publije Ovidije Nazon, Pindar i Katul. Božićević pretpostavlja Paladinića svim tim pjesnicima i naziva ga svetim.

XXXVIII. pjesma ima natpis *Petrus Contarinus Naxi Dessignatus* i sastavljena je od 3 elegijska distiha. Ovu pjesmu Contarini piše Paladiniću u čast, zauzvrat za njemu posvećenu V. pjesmu o kojoj je već bilo riječi. Contarini hvali ugodan zvuk Paladinićevih pjesama kojima je počastio svoj rodni Hvar. Autor pjesme uvodi antičke motive, svetu goru Parnas i sveti Kastalijski izvor posvećen Apolonu i muzama čija je voda davala pjesničko nadahnuće. Pjesnik u 3. i 4. stihu ističe da je i na Ilirske gore prenijeta ova slava jer je Dalmacija dala velike pjesnike. Ilirija, Dalmacija i Hvar su toponimi kojima se u pjesmi određuje Paladinićeva domovina.

---

²⁵ Graciotti, isto, 180. str.

²⁶ Tomasović, Mirko. *Marulićevi hrvatski prepjevi Petrarke u Colloquia Maruliana VII* (1998.). Književni krug. Split. 37. str.

4. Interpretacija talijanskih pjesama

Pjesme na talijanskom jeziku donose brojne petrarkističke elemente. Paladinićeva zbirka sadrži sedamnaest soneta. Soneti II., IV., VI., VIII., XXIV., XXVI., XXX., XXXII. su isključivo ljubavnog sadržaja. Njima, zbog sadržaja, možemo pribrojiti i kratku latinsku pjesmu u elegijskom distihu *Laus pomi* (XXXI.). Soneti X., XII. i XXXIV. sadrže između ostalog i ljubavnu tematiku.

Prvi sonet koji otvara zbirku (II.) naslovljen je *Erotice ad stellas* i sav je usmjeren na jade koje pjesnik susreće zbog ljubavi. Lirski subjekt je sama ljubav, ali u ovom prvom sonetu ona nije božanska te vatra kojom je opisuje nije preobražavajuća nego uništavajuća i smrtonosna. Cijela pjesma je prožeta pesimizmom. Graciotti²⁷ primjećuje i smatra značajnim otvaranje zbirke u ovakvom tonu, kojim je obavijena čitava zbirka, a zatvara se XXIV. sonetom u kojem dominira pjesnikova želja da se oslobodi ljubavi i nazire se njegova životna drama koja ga dovodi do očajja. U II. sonetu je od stilskih figura prisutna antiteza život – smrt (*vita – morte*), koja se javlja u 3. stihu.

U IV. sonetu naslovljenom *Exprobratio ad aquas et pluvias* nailazimo na neku vrstu prijekora ili čak proklinjanja voda i kiša koje pjesnika dijele od njegove ljubljene. Nailazimo na pomalo trivijalan opis u kojem nema one uzvišenosti i transcendentnosti koju bismo očekivali kao svojstvenu ljubavi. Pjesnik gubi mir i smirenost u borbi protiv prirodnih sila kojima se herojski, ali bezuspješno suprotstavlja. U 9. stihu pjesnik spominje tri rijeke (Reno, Tiber i Nil), ali ne saznajemo ime tog toliko prezrenog potočića koji priječi pjesniku da dođe do svoje voljene. Sonet završava pobunom protiv zle sudbine koja je sklona uzvisiti nedostojne, a zanijekati dostojne. Ovaj sonet nema uobičajenih 14, nego 17 stihova, dakle produžen je za tri stiha.

U VI. sonetu naslovljenom *Ad amicam* pjesnik razvija ljubavnu tematiku govoreći o zaljubljenima koji su osuđeni na ljubavne jade što njihove živote ispunjavu gorčinom. Pjesnik nas na tragu Dantea, Boccaccia i Petrarke potiče da razmišljamo, bdijemo i ljubimo dok smo na ovom zemaljskom prebivalištu i po tome se razlikujemo od životinjskog svijeta te budemo ono za što smo stvoreni. Pjesnik ukazuje na put kojim je čovjeku ići kako bi se svidio bogovima te spominje Apolonovo proročište u Delfima i Sibilino na otoku Samu, vrlo poznata u antičkom svijetu. U posljednja dva stiha soneta pjesnik se obraća svojoj ljubljenoj nazivajući je svojom nadom i prosi njezino srce, a ako riječcu *se* na početku posljednjeg stiha

---

²⁷ Graciotti, isto, 115.

shvatimo afirmativno, onda je u njoj pjesnikova tvrdnja da je za svet život dovoljno samo ljubiti.

U VIII. sonetu sastavljenom od 17 stihova i naslovljenom *Erotice ad se ipsum* javlja se motiv nebeskih tijela i njihova utjecaja na živote i sudbine ljudi. Prva dva katrena govore o negativnim utjecajima Saturna i Marsa te konfliktnom odnosu Mjeseca i Sunca koji počiva na mitološkim likovima boga Feba i božice Dijane. Pjesnik se na kraju pjesme izjašnjava protivnim vjerovanjima u negativan utjecaj nebeskih tijela i ne traži „izlaz“ i smiraj na način da umilostivi bogove, nego u vlastitoj sposobnosti da nadvlada strahove i vjeruje u pobjedu ljubavi koja mu donosi radost i razveseljuje srce. Tako on bodri vlastitu dušu da sigurna jača u ljubavi.

U X. sonetu sastavljenom također od 17 stihova i naslovljenom *Ad Lexinam Patriam* pjesnik opisuje svoju ljubav prema rodnom kraju u trenutku svoga odlaska u vojni pohod. Tematika je izrazito domoljubna. Ovim sonetom pjesnik upućuje tri pozdrava svojim najmilijima ostavljenima na rodnom otoku. Lirski subjekt se uspoređuje s ranjenom pticom i s labudom koji se prema legendi prije smrti oglašava najljepšom pjesmom. To je usporedba koja nam puno govori o pjesnikovoj svijesti o vrijednosti vlastitog književnog izričaja. Pjesnik upućuje svoj pozdrav bolesnoj ženi, što nam govori da je riječ o konkretnoj voljenoj osobi u njegovom životu, o njegovom životnom iskustvu, a ne samo o pjesničkoj inspiraciji. Upravo taj podatak je dokaz da Paladinić nije samo imitator petrarkističkog modela i da njegovo stvaralaštvo nije nešto umjetno, bez dodira s konkretnim događajima i osobama. Pjesnik upućuje pozdrave osim dvojici prijatelja također dvojici svoje drage i vrlo ugledne braće što je koristan podatak za Paladinićevu biografiju. Cijeli ovaj sonet odiše nostalgijom za ljubljenim Hvarom i govori o tri „nesretne“ ljubavi; prema braći, prijateljima i bolesnoj ženi, koje su takve zbog udaljenosti koja ga od njih dijeli. Sonet je itekako prožet vlastitim iskustvom i dubokom sentimentalnošću. Paladinićev kanconijer je drugačiji od Petrarkinog upravo stoga što su Petrarkina Laura kao i Danteova Beatrice figure za koje je vrlo teško utvrditi jesu li doista postojale, idealizirane i uzdignute na razinu emblema, što kod Paladinića nije slučaj. Donosim ovaj sonet u prijevodu Tonka Maroevića:

Zavičaju Hvaru

O zavičaju, tebi sam daleko,
Al milog ptića krila polomljenih
Krvlju svog srca, što je sve u meni,
Ranjenog ću dohranit kao lijekom,
Dok ne naraste, krila opernati,

Pa ko labudu, što ne vidje Pada,
Tri ću mu misli da ponese zadat,
Tri pisma puna ljubavi što pati;
Jedno ću dragoj braći uputiti,
Ne samo braći, jer s njima sam jedno,
Mladima punim mnogim vrlinama,
Dvojici što ih svaka krepost kiti,
Drugo će pismo, a i to je vrijedno
Za par mi vjernih prijatelja biti;
A treće, s nevoljama,
Nek mojoj gospi koju bolest trese
Uzdisaje i gorkost nam prenese.

XII. pjesma na talijanskom jeziku naslovljena *Ad Hieronymum Cysotum* je sonet povjerljivog karaktera upućen nepoznatom prijatelju čiju povijesnu utemeljenost na osnovi imena ne možemo utvrditi. Nepoznati prijatelj potiče pjesnika na pisanje u trenucima krize njegovog pjesničkog stvaralaštva. Pjesnik se nada da će inspiracija ponovno doći dolaskom nove ljubavi u njegov život, koja će zamijeniti onu staru. Javlja se motiv Kitere, planine u Beotiji koja je bila sveta Apolonu i Muzama, pa stoga predstavlja simbol pjesništva. Spominje se i Bilbilis, smješten u današnjoj Španjolskoj, rodno mjesto pjesnika Marcijala te Askra, zavičaj starogrčkog pjesnika Hezioda. Spominje se i Nioba koja je u grčkoj mitologiji poznata kao žena koju su bogovi kaznili zbog njezine drskosti poubijavši joj sve sinove i kćeri. Pjesnik spominje i Herodota. Pjesma je za razliku od uobičajenog soneta sastavljena od 17 stihova.

XIV. sonet je također sastavljen od 17 stihova i naslovljen *Parenetice Alexandro Pisauro*. Pjesma je to utješnica zbog smrti drage osobe. Aleksandar Pesaro je pripadao jednoj velikoj venecijanskoj obitelji morskih kapetana i mecena kulture. Bio je s Paladinićem 1496. u pohodu na Apuliju prilikom čega su se i zblížili. Aleksandrov brat Benedikt je bio poznati admiral, a umro je 1502. Četiri stiha pjesme (3, 5-7) gotovo su u cijelosti preuzeta iz Petrarkina *Kanconijera (Rerum vulgarium fragmenta; CCLXVIII)*:

Pon' freno al gran dolor che ti trasporta,
ché per soverchie voglie
si perde 'l cielo, ove 'l tuo core aspira,
dove è viva colei ch' altrui par morta,

Paladinić:

Pon fren al fier dolor che ti trasporta
Et fa gir travagliato in fantasia;

Che per soverchia voglia l'hom se oblia
Et perde 'l coel, ou'è ita l'alma accorta
Per cui sospiri, rapta no, né morta;

U Paladinićevoj pjesmi se pojavljuje parna rima. Drugi dio pjesme govori o bratu adresata pjesme s kojim je išao u slavne pothvate.

XVI. talijanska pjesma sastavljena je od dva katrena i tri terceta te nosi naslov *Hipothetice ad imperatorem Antonium Grymanum*. Riječ je o venecijanskom zapovjedniku kojeg pjesnik prekomjerno veliča kao heroja koji se suprotstavio francuskom kralju Karlu VIII., koji si je dao za pravo svojatati zemlje koje mu ne pripadaju.

XVIII. sonet je sastavljen od 17 stihova i naslovljen *Ad Macedonium*. Ne može se utvrditi o kojoj osobi je riječ, ali znamo da je bio kipar jer se Paladinić divi djelu koje predstavlja Jupitera koji se pretvara u labuda i Ledu.

XX. sonet je naslovljen *Natano suo*. Ne znamo točno o kojoj osobi je riječ. Natan je vjerojatno prijatelj, a šale na račun njegovog nosa na koje nailazimo i u XXVII. pjesmi upućuju na to da bi mogao biti židovskog podrijetla. U pjesmi se javljaju motivi Deukaliona i Pire, pastira Melibeja i koze Amalteje te na kraju Orfej.

XXII. sonet je naslovljen *Eucharistice, Ad medicum poetam*. Zahvalnica je to za dobročinstvo liječniku pjesniku. Graciotti pretpostavlja²⁸ da bi se moglo raditi o Vincenzu Vanettiju s Hvara. Četvrti stih pjesme krije evanđeoski citat: „Doista, mnogo je zvanih, malo izabranih.“ (Mt 22,14). U posljednjim stihovima se pojavljuje figura Asklepija, sina Apolonova. Prikazom ovog oca i sina pjesnik stavlja pred nas povezanost poezije i medicine koja je ostvarena u adresatu ove pjesme kao pjesniku i liječniku.

XXIV. sonet se sastoji od dva katrena i tri terceta te nosi naslov *Erotice*. U pjesmi su prisutni mitološki motivi koji se odnose na poznate likove i mjesta vezana uz štovanje Venere, Apolona i Muza. Spominje se Erato, Muza ljubavne poezije, s njezinih osam sestara. U 5. i 6. stihu pjesnik govori o pravom svjetlu (*l vero lume*) kao prekrasnoj ženskoj osobi koje se pojavila u smrtnom obličju (*en mortal sembianti*) te je inspiracija koja pokreće i upravlja njegovo pjesničko stvaralaštvo i životni put. 10. stih ove pjesme *Verdigie et onde, fresco et chiaro fiume* jasna je aluzija na prvi stih Petrarkine najpoznatije pjesme *Chiare, fresche et dolci acque*²⁹.

Sonet XXVI. naslovljen *In avem exprobratio* svojevrsni je prijekor ptici koja je rasplakala pjesnikovu voljenu pobjegavši joj iz ruku. Pjesnik opisuje sebe kao onoga kojeg voljena svojom ljubavlju drži u „zamci“, čemu se on ne opire niti se tuži. Uočava se promjena njegova raspoloženja u odnosu na II. sonet pesimističnog tona u kojem su opisani isključivo

²⁸ Graciotti, isto, 59. str.

²⁹ http://www.letteraturaitaliana.net/pdf/Volume_2/t319.pdf; RVF CXXVI (pristupila stranici 13. lipnja 2017.)

ljubavni jadi. U ovom sonetu nailazimo na neuobičajen epitet „srebrnih ruku“ (*argentate man*). Prema Graciottiju, ženin plač, opisan u ovom sonetu, upravo je jedan od elemenata koji ukazuju na konkretan i živ ženski lik u pjesnikovom životu.

XXVIII. sonet naslovljen *Ad Marcum Beatianum* sastavljen je od 17 stihova. Graciotti ne uspijeva sa sigurnošću ustvrditi o kome je riječ. Pretpostavlja da bi adresat mogao biti iz Treviza ili Verone. Iz pjesme saznajemo da je bio u prijateljskom odnosu s jednim venecijanskim vojnim zapovjednikom.

XXX. sonet sastavljen od 17 stihova i naslovljen *Ad Amicam* započinje opisom pjesnikova izbivanja iz rodnog kraja zbog vojnog pohoda i smješta nas u povijesni okvir. Pohvala u čast vođi vojnog pohoda podsjeća na latinske pjesme u kojima su učestalija pjesnikova obraćanja te vrste naslovljena kapetanima pod čijim zapovjedništvom se borio. Pjesnik govori ljubljenoj ženi o njihovoj međusobnoj ljubavi koju nosi sa sobom i želi da joj druga mjesta na kojima se nalazi i vrijeme koje prolazi ne stanu na kraj. Pjesnik potom zaziva na sebe, ali i na voljenu, najveće nevolje ako tu ljubav izdaju. Voljenoj želi da se u tom slučaju pretvori u grlicu koja obavijena crnim velom oplakuje svoju sudbinu osuđena na samotan život u pustinji. Na motiv grlice ne nailazimo kod Petrarke, ali ćemo ga naći u tradiciji srednjovjekovnih bestijarija kao primjer bračne vjernosti.³⁰ Vrlo vjerojatno je Paladinić preuzeo od Petrarke motiv crnine kojom je zavijena njegova grlica. U ovom sonetu je prisutan motiv sumnje i svijest o mogućnosti da jedno od zaljubljenih tu ljubav iznevjeri. Ta je ljubav, dakle, prikazana kao ranjiva, obična i zemaljska upravo stoga što je izložena takvoj opasnosti i zbog same mogućnosti njenog nesretnog ishoda.

XXXII. sonet naslovljen *Erotice* također je sastavljen od 17 stihova. Pjesnik govori o božanskoj vatri koja u obliku plamena silazi u njegovo srce; dakle, božanskog je podrijetla i silazi odozgor poput plamenih jezika, opisanih u novozavjetnoj knjizi Djela apostolskih, na koje nailazimo u kršćanskoj ikonografiji. Čovjek dobro upućen u svetopisamske tekstove nije oklijevao aludirati na njih. Tako u 11. stihu *Amor che fa librar et gir a volo* podsjeća na prizor stvaranja opisan u Knjizi postanka: „Spirito di Dio librava sulle acque“, odnosno: „Duh je božji lebdio nad vodama.“ (Post 1,3). Istom analogijom ljubav koja silazi s neba ima tendenciju uzdizati iznad zemlje i zemaljskog sve do neba onoga koji je njome zahvaćen i prožet – slika je to puna nade sretnijeg ishoda od pothvata Ikara i Faetonta. Pojavljuje se figura žene i pjesnik je nadahnut njezinom fizičkom ljepotom (oči, poprsje, bijeli vrat), ali i njenom svetom promišljenošću – razumom. Opet se pojavljuje biblijska aluzija; pjesnik u ljubljenoj ženi vidi Mariju, uzvišenu figuru koju u svom evanđelju evanđelist Luka opisuje upravo u tom stanju razmišljanja: „Marija u sebi pohranjivaše sve te događaje i prebiraše ih u

---

³⁰ Graciotti, isto, 113. str.

svome srcu“ (Lk 2,19). Pjesnik spominje i povezuje mehanizme ljubavnog udvaranja s onima božanskog motrenja. Njegova se muza uspoređuje s ljepotom koja osvaja srca. Ljepota koja osvaja srca ugrabila je njegovo srce i odvojila ga od svega pod nebom. U kršćanskoj duhovnosti na nešto slično nailazimo u molitvi „*Absorbeat*“, koja se pripisuje sv. Franji Asiškom:

*Vatrena i slatka sila tvoje ljubavi, molim, Gospodine,
neka obuzme moj um i moje srce i neka ga odijeli od svega,
što je pod nebom, da umrem od ljubavi ljubeći tebe,
koji si se udostojao umrijeti od ljubavi ljubeći mene.*

U sonetu XXXIV. *Ad consobrium suum Franciscum Gryphicum* nazire se drama ljubavnog raskida za koji ne možemo utvrditi je li stvaran ili je samo plod pjesnikove mašte. Pjesma je upućena pjesnikovu rođaku (*consobrinus suus*) koji je zasigurno bio Hvaranin jer se to prezime javlja u hvarskim dokumentima i spominje se kanonik tog prezimena u opisu čudesnog krvarenja raspela koje se dogodilo 1510. Ipak nisu pronađena pisana svjedočanstva na temelju kojih bismo mogli ustvrditi da je adresat ove pjesme pripadao Paladinićevom plemićkom staležu. Pjesnik nam u pjesmi otkriva lokalitet u Jonskom moru, otok Lefkadu i ruševine njegovih spomenika, koji svojom ljepotom ne utječe na promjenu njegovog raspoloženja nego ga ostavlja ravnodušnim i tjeskobnim. I u ovom sonetu možemo iščitati moguće tragove napuknute ili prekinute ljubavne veze. Sonet se završava u potpuno pesimističnom tonu zbog propale ljubavi i neizbježne sudbine. Ovaj sonet se nalazi na kraju Paladinićeva kanconijera tako da zapravo cijeli kanconijer završava u tom pesimističnom tonu kojim i započinje u II. sonetu.

Iako u talijanskim pjesmama prevladava ljubavna tematika, ona nije uvijek istog tona. Naime, mogu se identificirati dvije paralelne linije koje se ponekad dotiču i prožimaju. Prva linija je idealistička pa teži približavanju Bogu preko kontemplacije i pobožanstvenju, a druga egzistencijalna, koja prikazuje iskustvo zemaljske ljubavi u njezinim fazama koje se gotovo ciklički ponavljaju. Poezija Paladinićevih pjesama u rukopisu Valencije pripada fazi njegovog ranog stvaralaštva, dakle, mladenačkoj dobi kada je pjesnikov život bio na neki način uvjetovan ratom, a ne znamo ništa o eventualnom nastavku i razvoju njegovog stvaralaštva nakon te 1496.³¹

---

³¹Ibidem, 115. str.

5. Adresati Paladinićevih pjesama

Paladinić je svoju zbirku pjesama posvetio različitim ličnostima svoga vremena, a ponajprije samom Fridriku Aragonskom. U pomanjkanju biografskih podataka i direktnih izvora o životu pjesnika, naslovi njegovih pjesama nam pružaju niz informacija korisnih za uvid u društvenu zbilju te kulturni ambijent u kojem je živio.

Prvi adresat je Fridrik Aragonski koji je u trenutku kada mu Paladinić posvećuje svoje spise bio generalni namjesnik Napuljskog Kraljevstva. Kao zaštitnika i dušu napuljskog književnog kruga u kojem su djelovali pjesnici Pontano, Cariteo, Sannazaro, Paladinić ga predstavlja kao onoga koji ga je potaknuo na pisanje i objavljivanje njegovih pjesničkih djela.

Neke su pjesme posvećene pomorskim kapetanima ili venecijanskim zapovjednicima koji su od 1495. sudjelovali kao pomoć Aragoncima na Jadranskom, Jonskom i Tirenskom moru. Pavao Paladinić je prvo bio zamjenik zapovjednika (komit), a potom i sam zapovjednik (soprakomit) hvarske galije. Godine 1595. je sudjelovao u mletačkoj ekspediciji u Apuliji na čelu koje je bio generalni pomorski kapetan (*capitano generale da mar*) Antonio Grimani (1436-1523). Paladinić ga u svom sonetu toliko veliča da postaje on, a ne Fridrik Aragonski, suparnik s kojim francuski kralj Karlo VIII. mora „dijeliti“ slavu.

U jednoj pjesmi se spominje „pomorski kapetan“ Melchiorre (Marchiò) Trevisan, preminuo na Kefaloniji 1500. On se borio u Apuliji pod zapovjedništvom Grimanija, a potom bio zapovjednik mletačke flote u Tirenskom moru u kojoj je sudjelovala galija Nikole i Pavla Paladinića.

Alessandro Pesaro je s Pavlom sudjelovao u puljiškom pothvatu te bio kao i Pavao postavljen guvernerom jednoga od gradova koje su zajedno osvojili.

Cosimo Pasqualigo je bio vlasnik broda, otac i tast kapetana galija koje su djelovale na Tirenskom moru.

Francesco Priuli (1430-1490) bio je zaslužan što je Venecija uzela u posjed Cipar nakon abdikacije Caterine Cornaro 1489; bio je već pet godina mrtav kad je Paladinić započeo puljiški pothvat.

Pietro Contarini (1446-1496) bio je humanist i političar. Postao je guverner Naksa 1494., a prije smrti je primio Paladinićevu pohvalnu pjesmu te mu uzvratio svojom povodom poklanjanja Paladinićeva kanconijera Fridriku Aragonskom. Svima njima je Paladinić uputio latinske pjesme slavljeničkog i pohvalnog karaktera.

U pjesmama upućenim književnicima izmjenjuju se izrazi poštovanja uz poneku osobnu opasku. Neki književnici su anonimni ili neidentificirani. Ističe se ime Cassandre Fedele (1465-1558), vrlo poznate žene onoga vremena zbog izuzetne učenosti. Poliziano joj je

1491. posvetio pjesmu u kojoj je pozdravlja kao „ures Italije“ (*decus Italiae*), a na drugom mjestu je naziva pomalo dvosmisleno „vrijednom divljenja ne manje na pučkom nego na latinskom i njegovim očima čak lijepom.“ Slično je i Paladinić opisuje kao predstavnicu novog naraštaja poklonika oštroumlja koji je naslijedio generaciju zanesenu ljepotom i hvali joj neumoran trud kao naknadu za izgled kojemu nije pripomogla „alma Venus“.

Među pjesmama posvećenima književnicima ističe se ime Ilije Crijevića u utješnoj pjesmi u elegijskom distihu koji mu Paladinić šalje kako bi mu pomogao da 1491. hrabro podnese šest mjeseci sužanjstva u tamnici.

Paladinićev kanconijer sadrži i neke pohvalne pjesme koje su autoru posvetili prijatelji povodom izlaska u javnost njegova latinskoga i talijanskoga stvaralaštva. To su Crijević, Acciarini, Božićević i Contarini. Autori su tim pjesmama iskazali poštovanje hvarskom pjesniku, povećali vlastiti književni korpus i iznijeli pokoji detalj iz vlastitog života.

6. Humanistički književni krugovi u Hrvatskoj

U 15. i 16. stoljeću, stoljećima hrvatskog humanizma i renesanse, važnu ulogu su imali takozvani humanistički književni krugovi. Nikica Kolumbić³² u svom radu naslovljenom *Humanistički krugovi kao čimbenici nacionalne i europske duhovne integracije* slojevito razlaže koliko su bili važni i značajni. Radi se o svojevrsnoj pripadnosti jednoj grupi ljudi koji su povezani uzajamnom razmjenom vlastitog književnog stvaralaštva u obliku pismene korespondencije. Ta se razmjena najčešće događala u gradskim središtima kao žarištima kulturnog života i oko istaknutih ličnosti.

Glavičić³³ ističe vrlo poznati zadarski humanistički krug koji se okupljao oko opata Petra Kršave, kasnije oko opata Verniera, a još kasnije oko ninskog biskupa Jurja Divnića.

Širok humanistički krug na jugu se okupljao u Splitu oko Marka Marulića, a na sjeveru na ugarskom dvoru oko Matije Korvina. Na tom dvoru je djelovao i Jan Panonije (Ivan Česmički), kojem je njegova poezija donijela naslov najvećeg latinskog pjesnika onoga vremena.

Slobodna izmjena misli i zajednička ljubav prema kulturnoj baštini okupljala je i dubrovački književni krug. U njemu su djelovali petrarkisti Šiško Menčetić i Džore Držić te

---

³² Kolumbić, Nikica. 1991. *Humanistički krugovi kao čimbenici nacionalne i europske duhovne integracije u Dani hvarskog kazališta. Hrvatski humanizam. Dubrovnik i dalmatinske komune.* Književni krug. Split. 17.-27. str.

³³ Glavičić, Branimir. 1990. *Hrvatski latinisti-humanisti na razmeđu XV-XVI. stoljeća* u *Senjski zbornik* br. 17. Senj. 62. str.

ostali pjesnici Dinko Ranjina, Dominko Zlatarić i Horacije Mažibradić, ali taj je krug poznat i po svojim kako dramskim (Mavro Vetranović Čavčić, Nikola Nalješković) tako i komediografskim ostvarenjima (Marin Držić). Vrlo bogatu pjesničku ostavštinu ostavili su iza sebe i dubrovački latinistički pisci Damjan Beneša, Karlo Pucić i Ilija Crijević, koji je pisao isključivo na latinskom, te latinski epski pjesnik Jakov Bunić sa svoja dva epa *De raptu Cerberi* i *De vita et gestis Christi*.

Vrlo značajnom stvaralaštvu hvarskog književnog kruga pripadali su Hanibal Lucić svojim pjesmama i dramama (*Jur nijedna na svit vila*, *Robinja*), Petar Hektorović svojim djelima (*Ribanje i ribarsko prigovaranje*) i Mikša Pelegrinović svojim popularnim maskeratnim igrama (*Jeđupka*). Ovom književnom krugu je pripadao i Pavao Paladinić kao ponosni predak i svojevrsni preteča Lucića i Hektorovića.

Zadarskom književnom krugu je pripadao Petar Zoranić, pisac prvog hrvatskog romana *Planine* iz 1536., a šibenskom Juraj Šižgorić, autor najstarije hrvatske pjesničke inkunabule *Tri knjige elegija i lirskih pjesama* (*Elegiarum et carminum libri tres*, 1477). Uz Marulićevu *Molitvu suprotiva Turkom* Šižgorićeva *Elegija o pustošenju šibenskog polja* je jedan od najdirljivijih apela kršćanskoj Europi s ovog našeg podneblja.

Zajednička gotovo svim hrvatskim humanistima je antiturska tematika kojom su htjeli ukazati na problem, otvoriti oči europskim mogućnicima i upozoriti na opasnost od turskih nadiranja koja im svima prijete. Kada govorimo o ujedinjenoj Europi, hrvatski humanisti koji su boraveći izvan domovine za njom čeznuli, a mnogi se u nju i vratili, dokaz su, kako ističe Kolumbić³⁴, davno ostvarene integracije Hrvata s europskim duhovnim vrednotama.

---

³⁴ Kolumbić, isto, 25.-26. str.

7. Petrarkizam na istočnoj obali Jadrana

Od 1974. se smatra utemeljenom teza da se petrarkizam izvan granica Italije pojavio najprije u Hrvatskoj.³⁵ Razvio se kao pjesnički pokret krajem druge polovice XV. stoljeća o čemu svjedoči *Ranjinin zbornik* iz 1507. Prijepis je to ljubavne poezije koja se mogla čuti u gradu Dubrovniku, a sadrži 820 pjesama, pretežno petrarkističkih obilježja. Autori većine pjesama su bili Dubrovčani Džore Držić (1461.-1501.) i Šiško Menčetić (1457.-1527.). Stvarali su u mladenačkoj dobi prema uzorima napuljske petrarkističke škole. Model im je bio Petrarka, a Šiško Menčetić je do te mjere utemeljio svoju poetiku na principu oponašanja da njegov kanconijer sadrži točno 366 pjesama, kao i Petrarkin. Utjecaj Menčetića i Držića kod stvaranja ljubavne poezije nije vidljiv samo na području Dubrovnika, nego i šire, na Hvaru, Visu, u Splitu i u Zadru. Sredinom 16. st. su objavljene *Pisni ljuvene* Hanibala Lucića, jedno od najljepših hrvatskih petrarkističkih ostvarenja. Jedan od faktora koji je utjecao na tako dobar odjek petrarkizma u našim krajevima je zasigurno plurilingvizam. Najviše je stihova na hrvatskom jeziku, zatim na Petrarkinom toskanskom narječju, a tu je i ne malen broj stihova u klasičnom latinskom jeziku.

U kontekstu hrvatskog petrarkizma o kojemu je riječ, ne mogu zaobići bogato književno stvaralaštvo iz ženskog pera. U Dubrovniku se, naime, u drugoj polovici 16. stoljeća formirao vrlo značajan ženski književni krug kojemu je pripadala i Nada Bunić koju Iva Grgić Maroević³⁶ naziva prvom hrvatskom pjesnikinjom, a Slobodan Prosperov Novak³⁷ najstarijom slavenskom književnicom i autoricom prve ženske tiskane knjige. Do nedavnog otkrića tog sveska 2004., za koje je zaslužan zagrebački muzikolog Ennio Stipčević, Nada Bunić nije smatrana osobito značajnom. Njezina knjiga je tiskana najvjerojatnije 1569., a jedini do sada poznati primjerak se čuva u Općinskoj knjižnici u Sieni. Do 2004. jedini dokaz postojanja ženskog pisma u hrvatskom petrarkističkom pjesništvu bila je jedna oktava Nadine sestre Julije Bunić. Dubrovačkom književnom krugu pripadale su uz sestre Juliju i Nadu Bunić još i Mara Gundulić te Cvijeta Zuzorić koja je pripadala i dubrovačkoj *Akademiji složnih*. Sredinom 16. st. izlaze i prve zbirke pjesama najvećih talijanskih renesansnih pjesnikinja, to su Veronica Franco, Tullia d'Aragona, Gaspara Stampa, Isabella di Morra i Vittoria Colonna, a na sve njih je u većoj ili manjoj mjeri utjecao Petrarkin *Kanconijer*.

---

³⁵ Tomasović, Mirko. *La continuità del petrarchismo croato u Petrarca i petrarkizam u hrvatskoj književnosti. Zbornik radova s međunarodnog simpozija održanog od 27. do 29. rujna 2004. u Splitu*. Književni krug, Split. 25. str.

³⁶ Grgić Maroević, Iva. 2009. *Speranza di Bona, soggetto nomade dell'Adriatico* u SRAZ br. 54. Zagreb. 168. str.

³⁷ Novak, Slobodan Prosperov. 2009. *Slaveni u renesansi*. Biblioteka Peristil. Matica hrvatska. Zagreb. 678.–683. str.

Hrvatski petrarkisti koji su pisali i na talijanskome su Sabo Bobaljević Mišetić, Miho Monaldi i Ludovik Paskalić, a u *Akademiji složnih* su bili još i petrarkisti Horacije Mažibradić, Nikola Vitov Gučetić i Dominko Zlatarić.³⁸ Geografska blizina Italiji, kolijevki petrarkizma, donijela je Hrvatskoj kao prvoj među ostalim zemljama (Portugal, Nizozemska, Njemačka, Češka, Poljska i dr.) značajne predstavnike tog književnog pokreta.

8. Petrarkizam Pavla Paladinića

Dokaz da je Paladinić poznao Petrarku su četiri stiha (3, 5-7) Paladinićeve XIV. pjesme koja su gotovo u cijelosti preuzeta iz Petrarkinog Kanconijera (*Rerum vulgarium fragmenta*; CCLXVIII).

Čitajući Paladinićev Kanconijer bez sumnje nailazimo i na brojne elemente petrarkističkog diskurza. Riječ je uglavnom o motivima i stilskim figurama koji se upotrebljavaju u opisivanju ženske ljepote, njezina djelovanja na okolinu i samoga stanja zaljubljenosti.

Na primjerima iz ljubavne lirike u Paladinićevim se pjesmama ostvaruju intertekstualne veze s poznatim Petrarkinim sonetima. Valja reći, međutim, da istaknute intertekstualne veze ne služe aktualiziranju petrarkističkog sistema. Petrarkin sonet primjer je specifične koncepcije ljubavnog odnosa u kojoj zaljubljenik svojevrijedno, ponekad i radosno, prihvaća ljubavnu patnju, ne tražeći za to ništa zauzvrat. Kod Paladinića, međutim, ne nailazimo uvijek na sličnu koncepciju ljubavnog odnosa. Za neke njegove ljubavne pjesme bismo stoga strogo govoreći mogli reći da nisu petrarkističke nego da se uobičajeni petrarkistički elementi u njoj pojavljuju u drugoj funkciji. Ne bismo smjeli, kao što se to često čini, petrarkističkima olako nazivati one pjesme u kojima se pojavljuju neki elementi petrarkističkoga diskurza, ali dominira koncepcija ljubavnog odnosa strana Petrarkinu Kanconijeru.³⁹

U Paladinićevoj poeziji se pojavljuje figura žene koja je predstavljena kao stvorenje istovremeno zemaljsko i nebesko. Pjesnik opisuje ženinu vanjštinu, njezino držanje, ali i njezinu misao. Voljena žena je božanski „lume“ u „mortal sembiante“. Bitna odrednica petrarkističke poetike i filozofije je upravo to pojavljivanje božanskoga u ljudskome. U Petrarkinim *Rerum vulgarium fragmenta* u CXXVII, 67 stoji „sento il lume apparir che m'innamora“. Kod Paladinića isto kao kod Petrarke vidimo da se termin „lume“ pojavljuje u

---

³⁸ Grgić Maroević, isto, 158. str.

³⁹ Bogdan, Tomislav. 2009. *Ljubavna lirika i petrarkizam* u Umjetnost riječi. God. 53, 3/4. Zagreb. 249. str.

sintagmi s glagolom „apparire“. Žena je uzdignuta na razinu ideala i svojom pojavom utjelovljuje ideju onostranog i božanskog.

Značajna je podudarnost Paladinićevih i Petrarkinih motiva: zvijezde – blistave ili okrutne, kob, sudbina, obmane svijeta.

U nastavku, na temelju Graciottijeve analize, donosim tablicu s nekoliko primjera podudarnosti Paladinićeve i Petrarkine poetike:

Paladinić	Petrarka
„che 'l coel s'incline, alto e seren, non credo“ VIII, 13	„il cielo rapido inchina“ RVF 50, 1
„senno e cortesia“ XII, 1	„honestate e cortesia“ RVF 37, 111
„alto seggio“ XII, 8	„sommo seggio“ RVF 244, 8
„gravi affanni“ XII, 12	„gravosi affanni“ RVF 353, 5
„atti ... mansueti e casti“ XXVI, 4	„atti pietosi e casti“ RVF 371, 6
„l'indegno servo“ XXXII, 2	„servo d'amor“ RVF 207, 97
„la età fiorita“ XXXII, 8	„l' età fiorita“ RVF 336, 3 „l' età sua più bella e più fiorita“ RVF 278,

Graciotti naglašava⁴⁰ da Paladinićev petrarkizam jest domaći, lokalni, ali da je to petrarkizam talijanskog jezika. Paladinić je bio prvi dalmatinski pjesnik na talijanskom jeziku, prethodnik mnogih koji su došli poslije njega.

Za petrarkizam je, kako naglašava Tomislav Bogdan⁴¹, presudna koncepcija ljubavnog odnosa. Ostali elementi petrarkističkoga sistema samo su karakteristični, ne i nužni. Sami po sebi oni ne znače aktualizaciju sistema, odnosno ne čine tekst, u punom smislu riječi, petrarkističkim. Nužno je da se potvrdi autentičan sustav vrijednosti da bismo mogli govoriti o petrarkističkom tekstu, u svim ostalim slučajevima posrijedi su samo oblici upotrebe različitih elemenata petrarkističkoga diskurza.

Petrarka je zasigurno bio Paladiniću uzor na što upućuju parafraze njegovih stihova na koje nailazimo u Paladinićevim pjesmama. Petrarkizam se i kod Paladinića kao i kod pjesnika Ranjininog zbornika prepoznaje u tipičnim motivima i u karakterističnom osjećaju tjeskobe

⁴⁰ Graciotti, isto, 76. str.

⁴¹ Bogdan, isto, 261. str.

zbog ljubavi. Ako određujemo petrarkizam isključivo na temelju bliskosti poetici Petrarkina Kanconijera, onda mu bez sumnje Paladinićev Kanconijer pripada.

9. Lik i djelo Pavla Paladinića u školskoj nastavi latinskog jezika

Pavla Paladinića bih predstavila učenicima kao jednog od hrvatskih latinista, ali i kao tek nedavno otkriven biser naše nacionalne književnosti. Smatram da bi učenike mogla zaintrigirati činjenica da su identitet i književno stvaralaštvo ovog našeg sunarodnjaka dugo bili pripisivani nekoj stranoj književnosti (talijanskoj) i kulturnoj baštini drugog naroda. Progovorila bih u tom pogledu o znanstvenom radu filologa koji svojim istraživanjem i stručnošću dolaze do novih saznanja koja osvjetljuju mnoge nejasnoće i smještaju književna blaga ondje gdje pripadaju. Nakon spomenutih studija Paladinićeva pripadnost hrvatskoj književnosti više nije sporna. On je još jedan od hrvatskih latinista koje možemo smatrati pretečama velikana hrvatske književnosti Hektorovića i Lucića, koji su u hvarskom književnom krugu kojem je Paladinić pripadao pisali na hrvatskom jeziku.

Na tragu razmišljanja na koja sam naišla u Pavličićevom članku⁴² koji je izišao u zborniku *Dani hvarskog kazališta* potaknula bih učenike da promisle o kriterijima na temelju kojih imamo pravo hrvatske latiniste smatrati „našima“ iako su djelovali izvan granica domovine, o tome koja je njihova uloga u stvaranju i razvijanju književnosti na narodnom jeziku. Progovorila bih i o važnosti utjecaja njihovog djelovanja koje je ostavilo neizbrisiv trag u nacionalnoj književnosti u tada tako nepovoljnim društvenim prilikama. Stavila bih naglasak na stratešku ulogu koju je latinski jezik imao kao univerzalni medij onoga vremena te kao prenosilac novih tema i stilova iz jedne nacionalne literature u drugu te je za hrvatsku kulturu, često jezično ugroženu, bio sredstvo očuvanja narodnog jezika. Koristeći interdisciplinarni pristup, potaknula bih učenike da u kontekstu povijesnih okolnosti u kojima se hrvatski narod nalazio kroz stoljeća te borio za očuvanje svog jezičnog identiteta i kulture promisle koliko dugo je latinski jezik bio zaštita istih ostavši službeni jezik u Saboru sve do 1848.

Latinski jezik bih predstavila učenicima kao faktor jedinstva koji je bio važan za povezivanje kako unutar hrvatske književnosti koja se razvijala na politički i jezično rascjepkanom nacionalnom teritoriju tako i šire unutar granica Europe te kao sredstvo za prenošenje istih temeljnih vrijednosti i motiva; ljubavi, domoljublja, prijateljstva, na tragu antičkih klasika, vrlo citiranih od strane naših književnih predstavnika, pa i Paladinića, kao

---

⁴² Pavličić, Pavao. 1991. *Po čemu su hrvatski latinisti naši?* u *Dani Hvarskog kazališta. Hrvatski humanizam; Dubrovnik i dalmatinske komune*. Književni krug. Split. 48. str.

uzora i učitelja kojima je prožeta naša kulturna baština pa joj to jamči neupitnu pripadnost pravom književnom svijetu na čiju se tradiciju nastavlja.

Zaključak

Pavao Paladinić je još jedan od naših sunarodnjaka, hrvatskih latinista, koji se ističe svojom darovitošću i produktivnošću. Analiza njegovih pjesama pokazuje da je bio dobar poznavatelj latinskog i talijanskog jezika, antičke književnosti, ali i Biblije.

Literarnu ostavštinu Pavla Paladinića sačinjavaju njegove trideset i četiri pjesme (sedamnaest pjesama na latinskom i isto toliko na talijanskom jeziku) koje se čuvaju u Sveučilišnoj knjižnici u Valenciji. Pjesme su elegije pretežno enkomijastičnog karaktera, uz one ljubavne i domoljubne tematike. Stih kojim su latinske pjesme napisane je elegijski distih (kombinacija heksametra, najstarijeg i najraširenijeg antičkog stiha kojim su pisali najveći pjesnici rimske književnosti, i pentametra). Među talijanskim pjesmama prevladavaju soneti s kodom. U svim Paladinićevim pjesmama, kako latinskim, tako i talijanskim, vidljiv je živ dodir s antičkim uzorima i modelima što svjedoči kako o načitanosti humanista Paladinića s Hvara klasičnim poetskim uzorima tako i o poznavanju rimske prozodije. Adresati pjesama su istaknute ličnosti onog vremena, zapovjednici galija koji su se proslavili svojim vojnim pothvatima i pjesnici.

Nadam se da će i stvaralaštvo mnogih drugih hrvatskih autora na latinskom jeziku izići na vidjelo, oduševiti mlade generacije za klasične jezike i antičku književnost te tako nastaviti i u ovom našem vremenu obogaćivati europsku kulturnu baštinu.

Literatura

- Bogdan, Tomislav.** 2009. *Ljubavna lirika i petrarkizam u Umjetnost riječi.* God. 53, 3/4. Zagreb. 245.-278. str.
- De Marinis, Tammaro.** 1947. *La Biblioteca Napoletana dei Re d'Aragona.* Vol. II. Hoepli. Milano.
- Glavičić, Branimir.** 1990. *Hrvatski latinisti-humanisti na razmeđu XV-XVI. stoljeća u Senjski zbornik* br. 17. Senj. 61.-68. str.
- Graciotti, Sante.** 2005. *Il petrarchista dalmata Paolo Paladini e il suo canzoniere (1496).* Società Dalmata di Storia Patria. Rim.
- Grgić Maroević, Iva.** 2009. *Speranza di Bona, soggetto nomade dell'Adriatico* u SRAZ br. 54. Zagreb. 157-168. str.
- Jernej, Josip.** 2005. *Konverzacijska talijanska gramatika.* Školska knjiga. Zagreb.
- Jovanović, Neven.** 2012. *Pred jednom zbirkom hrvatskih latinista u Perivoj od slave, Zbornik Dunje Fališevac.* Ur. Bogdan, Tomislav; Brković, Ivana; Dukić, Davor; Plejić Poje, Lahorka. FF press. Zagreb. 143.-153. str.
- Jurić, Šime.** 1975. *Humanist Franjo Niger u Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu.* Vol. 6. Br. 1. Senj. 285.-296. str.
- Kolumbić, Nikica.** 1991. *Humanistički krugovi kao čimbenici nacionalne i europske duhovne integracije u Dani hvarskog kazališta. Hrvatski humanizam; Dubrovnik i dalmatinske komune.* Književni krug. Split. 17.-28. str.
- Novak, Zrinka.** 2014. *Hvarska Bratovština Sv. Duha u kasnom srednjem i ranom novom vijeku u Prilozi povijesti otoka Hvara.* Ur. Bracanović, Joško. Muzej hvarske baštine. Hvar. 113.-136. str.
- Paladini, Cosimo.** 2002. *Il Canzoniere di Paolo Paladini e i Paladini di Lesina. Atti e Memorie della Società Dalmata di Storia Patria.* Roma.
- Pavličić, Pavao.** 1991. *Po čemu su hrvatski latinisti naši? u Dani Hvarskog kazališta. Hrvatski humanizam; Dubrovnik i dalmatinske komune.* Književni krug. Split. 44.-55. str.
- Pribojević, Vinko.** 1991. *O podrijetlu i zgodama Slavena,* preveo i kazalo imena sastavio Veljko Gortan. Književni krug. Split.
- Prosperov Novak, Slobodan,** 2009. *Slaveni u renesansi,* biblioteka Peristil, Matica hrvatska, Zagreb.
- Tomasović, Mirko.** 1998. *Marulićevi hrvatski prepjevi Petrarke u Colloquia Maruliana* Vol. VII. Književni krug. Split. 37.-45. str.

Tomasović, Mirko. 2006. *La continuità del petrarchismo croato u Petrarca i petrarkizam u hrvatskoj književnosti; zbornik radova s međunarodnog simpozija održanog od 27. do 29. rujna 2004. u Splitu.* Ur. Lučin, Bratislav; Tomasović, Mirko. Književni krug. Split. 25.-41. str.

Valerio, Sebastiano. 2001. *Un intellettuale tra petrarchismo e „institutio principis“.* Paolo Paladini alla corte di Re Federico d'Aragona. Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento Meridionale, Studi, XIII, Istituti Editoriali e Poligrafici Internazionali. Pisa – Roma.

Internetski izvori:

<http://croala.ffzg.unizg.hr/basex/persona/paladinipaolo01> (pristupila stranici 15. travnja 2017.)

<https://bib.irb.hr/datoteka/611369.1103jovanovic-predzbirkom.html>

(pristupila stranici 20. travnja 2017.)

<http://www.matica.hr/vijenac/302/osvit-humanizma-na-hvaru-8426/>, izašao 13. listopada 2005. (pristupila stranici 15. veljače 2017.)

http://trobes.uv.es/record=b1946318*val (pristupila stranici 13. lipnja 2017.)

<http://leksikon.muzej-marindrzic.eu/modeli-vladanja/> (pristupila stranici 05. svibnja 2017.)

<http://biblija.ks.hr/knjiga.aspx?g=11> (pristupila stranici 07. svibnja 2017.)

http://www.letteraturaitaliana.net/pdf/Volume_2/t319.pdf; RVF CXXVI (pristupila stranici 13. lipnja 2017.)

<http://classics.oxfordre.com/view/10.1093/acrefore/9780199381135.001.0001/acrefore-9780199381135-e-6041?rskey=fjATsW&result=411> (pristupila stranici 5. srpnja 2017.)

PRILOG 1

Računalni prijepis:

ILLUSTRISSIMO PRINCIPI
FEDERICO DE ARAGONIA
REGNI SICILIAE ADMIRATO
AC LOCUM TENENTI GENERALI

Paulus Palladinus Pharius

Panegyrico nostro, excellens domine, non sine nasutissimis censoribus benignissimam aurem nuperrime adhibuisti, quorum quidem non magis vereor iudicia, quam fruor benivolentia, qua me non vulgariter prosequi videntur omnes. Puto quia abs te amari non parum cognoscunt; quare in eorum satis est, seu in tua satius, non timere censura, non ex efficacia nostra, sed quod aliquando ob favorem perverti tribunalia speramus. Unde et audacter magis sum passus ex prae-exercitamentis meis (ut vel occupatissimus iussisti) in rhythmis, dityrambos et epigrammata quaedam alternatim excerpti; quae licet sciam quod iuveniliter emanarint vagari tamen in spem gratiae tuae dimisi: vitam a Veronensis poetae virgine haud rogaturus, si tu ea, singulare numen meum, saltem usque ad secundas chartas inter vernulas tecum et cum tuis vivere dignatus fueris. Vale.

[I.] AD DIVUM FEDERICUM PRINCIPEM

Rerum summa salus Populorum Gloria Princeps,

Quo sacer intravit sospite regna Nepos,

Si festinatis toties praeludia chartis,

Te mea, si vultus detinuere tuos,

Quod non tempus edax patitur, concede videri;

Cum tua me haud spectant lumina, sensus amet,

Si tibi displicui numquam potiora daturus

Gaudia, vel melior praemia si placui.

[II.] Erotice ad stellas

La fiamma che mi avampa l'alma, Amore

Accende, et poco a poco la fomenta,

Si che la vita mia a morte intenta

Vota è di pace et rampiuta di horrore.

Che se da entro anchor il tuto fore

Paresse, et ne la fronte fusse penta

La poena, trovarebbessi iscontenta

Quella che me castiga en suo furore.

La qual, Stelle lucenti, se 'l ver credo

Che da voi si riduca inver matina,

Aspirate, se odite. Basta omai;

Perhò che l'opra vostra et caldo et fredo

Dispon a fin, la sua luce divina

Coniurovi inclinate di mie guai.

[III.] AD MASSURIUM

Magne Vir Antiquae cui Nobilitatis origo

Ducitur, atque alto fertur ab usque gradu,

Quam tenere diu te Aegei littoris undae,

Culta et Acydaliae Cyprus amata deae,

Tam mihi visa diu est australibus humida nimbis,

Nescio quid tellus sole latente pati.

Quod sua si quando Titan dedit aurea mundo

Lumina, si luxit candidiore Polo

Id nive, et id glacie, atque immani frigore strictum

Assuetos potuit ledere Sauromatas.
At quam te primum redeuntem nuncia veri
Fama tulit, viridi cespite risit humus,
Risit humus vario florum vestita colore,
Teque et Tyndaridum sydera fugit hyems.

[IV.] Exprobratio ad aquas et pluvias

Nemica di mia pace et di quiete,
Risorta in torrente, non che fiume,
Ma aqua piovuta turbida si assume,
Impetuosa forcia en altrui mete.
Contraria al netto, inepta ad ogni sete,
Simile a l'aqua manco che a lutume,
Contumace mi ten dal mio bel nume
Et li suplici prieghi non admete,
A' qual pur anco Reno, Tybre, Nilo
M'harebben dato defferendo il passo
Per l'alui loro sacri et benedetti.
Ma sollevati abiecti han in suo stillo
Pregar et honorar di farse in casso,
Execrandi, nefandi e maledetti.
Questi son li deffetti
De la fortuna iniqua che si piega
L'indegni solleva et degni aniega.

[V.] Ad Petrum Contarinum ddesignatum Naxi

Qui mihi te dixit clarae virtutis alumnum,
    Non genus, aut nomen, sed docuit faciem.
At Parthis sic notus eras, quem Seres et Indi,
    Sic et uterque polus, vesper et orthus amant.
Illum ego te aspicio: iam lux erit haec mihi sancta,
    Atque inter faustos semper habenda dies,
Qua didici humani coelestia munera vultus
    Quae tibi sunt facili tradita digna deo.
Augeat et quaevis multorum absentia famam,
    Est tua praesentis gloria grata magis.
Tantus in egregio vigor est sermone decorque,
    Tantus et in nivea simplicitate tua est.
Sis igitur foelix, atque isto in corpore, cunctis
    In quibus es notus conspiciare locis.

[VI.] Ad amicam

Che 'l vegiar e 'l pensar li innamorati
    Credon tormento, et inde la lor vita
    Dicam misera, amara, isbigotita,
    Da chi have arbitrio saldo fien damnati,
Perché il sonno e 'l morir vanno aguagliati,
    Vita, vigilia insieme una partita.
    Da' bruta differrenti a sé ci invita
    La essentia per pensar che ci ha creati.

Meglio informati adonque vigilamo,

Pensamo, amamo in questa mortal stancia.

Tal son le vie a' dii di compararse:

Rata sententia a Delpho, non che a Samo.

Et tu mi dona il cuor, o mia speranza,

Se ad esser sancti basta il sol amarse.

[VII.] Pro Marchione Trivisano

Cum tua te gravida gestaret mater in alvo

Fertur fatidicas consuluisse deas

Nomine quo dignus fuerit? Fortuna futuri

Qualis erit pueri? Haec Antropos orsa loqui est:

Marcus erit, fortis, prestanti pectore et armis,

Strenuus. Audenti sorsque secunda viro

Clotho ait: audebit, prestabit pectore et armis,

Sed nomen puero lenius esto novo,

Quod Marcellus erit. Subito Dea Tertia: neutrum

Nomen erit, quod erit: Marchio nomen erit;

Marcum non superat, Marcello est maius. Et isto

Nomine composuit Tertia Parca duas.

[VIII.] Erotice ad se ipsum

Il fato e 'l fier destin, li àusteri erranti

Saturno el vechio et Marte riscontrorsi,

Non sacii al mondo, i capi che turborsi

Posano amaro en dolce de li amanti;

Stelle infoelice, ingorde a ferro a' tanti

Ruini vanegiate, en duri morsi

Stan luna e 'l sol: la figlia e 'l patre forsi,

Et quel che aspira, et fae parole santi;

Sì che de la mia bella et liberale

Amica già, la pace, in giaccio fredo

Scrivo; tal vidi en poco sua figura.

Ma pur anchor a' guai a' tanto male

Che 'l coel s'incline alto e seren, non credo;

Ma susurante lengua over paura,

Anima sta segura,

Che in corroci, ira, sdegni si reintegra,

Forcia aquistando, amor: onde ti alegra.

[IX.] Ad Cassandram Fidelem Venetam virginem et vatem

Forma deae quam Cyprus amat neglecta iacet; nunc

Nobile et invicte Palladis ingenium

Miratur meritosque tibi dat vulgus honores,

Quantos credibile est ante tulisse deas.

Perdit ars, miseras, hoc perdidit ante puellas;

Tam pia verba solent impia facta sequi.

Inde magis tenues iam textit Aranea telas

Versaque sunt rauco suavia verba sono.

Propterea innumeros fertur perpessa labores

Cuius non faciem pertulit Alma Venus.

Doctior at quanto es tantoque potentior, aude,

Diceris Ausoniae Musa novella lyrae.
Quare ego thespyadum suffragia prisca sororum
Ascraeo linquam Maeonioque seni.
Te mea charta ciet mihi, te dictante Poetam
Me Rhodus et Colophon, et volet Ascra suum.

[X.] Ad Lexinam Patriam

Da tue lusenghe o patria aluntanato,
A un vago augel lacerta spexato,
Del sangue del mio cuor, ch'altro non ho,
Minuciando il nutrico isventurato,
Fin che cresciuto apara ben piummato,
Qual cygno che mai vide riva en Po.
Tre mie concepti en soe ale iscriver vo',
Tre lettere d'amor mal capitato,
Ch'a dui fratelli mie cari honorati
Non frati, ma unioni l'una vada:
A li pregiati vertuosi magni
Gioveni d'ogni dote comprobati
L'altra si avie, et questo al tuto accada
A' dui fidel dillecti mie compagni;
La tercia, et sola en lagni,
Dinoti a la mia dona in egritudine
Nostri suspiri et nostre amaritudine.

[XI.] (sine titulo)

Et mirer movisse feras Amphyona cantu

Lassa tuo insani cum cadat unda maris:

Quam nec morte decens placasset virgo, quievit

Mellifluo auratae victa canore lyrae.

Consedit lybicae qui non tulit arma iuventae

Concita ob exhaustas imbricus auster aquas;

Et nisi submissus tacuissem carmina, nostras

Laudes implesset proxima silva lacus.

Credo ego tanta tuo quod sit data gratia plectro,

Ut pater extinctum non fleat usque Linon.

[XII.] Ad Hieronymum Cysotum

Ricerchi il mio rimar et satisfàmi

Che som caciato al Colle di Cythero,

Bylbili et Ascra dove laude còlsero;

Ma contentarti il ardor forte vètami,

Si abbatte, rode, preme, abagliami,

Si accerba, che 'l cantar me è pestifero;

Non gravi incarchi, non consiglio libero

D'amici in me puol tanto, che non ami.

Ma il tuo valor è tal, gentil Cysoto,

Che Nyobe suspirar et pianger sforci,

Et rami verdegjar sencia radice

Et me obliar la dura silice

Consumatrice di module et scorci:

Qual effetto non scrisse mai Herodoto.

Perhò al tuto me anoto

Non contrastarti, subito ch'io trovo

Da spegner foco, il vecchio cum lo novo.

[XIII.] Ad imperatorem Franciscum Priolum

Quicquid in herculeos conguessit fama labores,

Quis negat esse artis vel pietatis opus?

E labyrinthis audax quod flexibus Heros

Sustulerit taurum semibovemque urrum;

Quod non palluerit Cadmus, cum fortia dentes

Terga sati, ingenti bella movere manu;

Lustra duo numerusque ingens quod straverit altae

Urbis Apollinea moenia structa lyra,

Fatorum quisquam esse neget? Quae fyla puellis

Dant sua tractari mollibus articulis

Foemina, lunatis nam duxerat agmina peltis?

Foemina, dux Nilo est nota, Camilla Pado;

Sed sacer in Lybicus sitiens Bacchus harenis

Quod dederit turmae flumina lata suae,

Et tu nos furiis ventorum quod rapis, et quod

Classem alis in sterili rupe, Priole, quid est?

[XIV.] Parenetice

Alexandro Pisauro

Giovene di cui senno et cortesia

A l'ampla toa prosapia assai importa,
Pon fren al fier dolor che ti trasporta
Et fa gir travagliato in fantasia;

Che per soverchia voglia l'hom se oblia

Et perde 'l coel, ou'è ita l'alma accorta
Per cui suspiri, rapta no, né morta;
Ma d'alto seggio sol per gelosia

In segno vèr di te di tenerecia

Dòdate gli anni e 'l tempo cum Polluce
D'amor, di lochi et lumi per certare

Glorioso proposito et fermecia

Efficace, bea per darci luce,
Al honor vostro sol per aspirare.

Adonque nel cantare

Il tuo tanto lachrymar revolta

Perché l'alma foelice è 'n coel raccolta.

[XV.] Ad Principes Barbadicos

Roma Phoroneos, Romanos Grecia, Dircem

Byrsa, suos Tyrios concinat omne solum;

Dummodo Ledaei taceantur in ethere partus,

Nulla tibi et fratri gloria compar erit.

Pone sed atque illi veniunt: quis naufraga, quod sunt

Carbasa et insano mersa carina salo,
Id cum fratre tibi diuturni iuris egentes,
Quos fera et immanis cura laborque premunt,
Quodque gelu glaciesque illis brumaeque rigentes,
Iniustum vobis, turpe, libido nefas.
Gloria amorque vocant e coelo Castoras, at vos
Vendicet ut coelum gloria, amorque facit.

[XVI.] Hipothetice ad imperatorem

Antonium Grymanum

De una corona il fato Italia admira
Stupida, reverendo li alti effetti
Chinan soe Monarchie i capi elletti
Et ella pensa et sta, forse si adira;
Ma il suo amico lume pur li aspira
Che toi consorti sol restaro erretti.
Qual Galli, Hyspani, Perse, Mauri et Getti
Quetano ad una impresa onde respira,
Anci giogisse il fausto et chiaro obietto
Fautor di molta fama, che orir vede
Dover da quella, et in te consumarse,
Qual hora fatalmente degno elletto
Ti atrovi ad illustrar tua sancta fede
Et monstrar de le gente le lege arse;
Cusi là suxo parse
Che soa gloria partir dovean questi anni
Un re de Frans et un da Ca' Grymani.

[XVII.] Ad Cosmum Pasqualicum

Magnus Alexander non vidit cui dedit ingens
Lybs decus et nomen; vidit et abstinuit
Notio: prestat uter sit Apollinis aut tua, cuius
Diruta amant frustra pergama iudicium;
Laedere quisque timet tam grandia nomina: dulce est
Ingenium soli, Cosme verende, tibi.
Gnosia quod si omnis pensetur gloria: plus est
Quod placet actori posse placere reo.

[XVIII.] Ad Macedonium

Gentil creatura ne le toe divitiae
Gia in auro per amor già verso in bove
Fier vidi in sen di Leda covar Iove,
In cygno par che coglia sue delicie;
Veggonse di lascivia le nequicie
Al lato qual si strenghe: et ella piove
Lachryme non, ma dolor dentro move,
Tal che l'alegra fronte obscure et vicie.
Altro lavor di man degno d'Apelle,
Praxitelle, Lisipo et di Mirone,
Et tuto fabricato pria che Luna.
Forse che gli mancava Phryxo et Helle,
Ma l'opra di toi ferri opinione
A pena concepisse ad una ad una;
Che se in solertia alcuna

Ci prestar di saper li prisci o d'arme,
Noi gli avancemo in tua sculptura parme.

[XIX.] Ad poetam ignotum

Quisquis es Aonium suavi modulamine carmen
    Conveniens Phoebo qui mihi mittis opus,
Non fuit aut nostrae tam prestans gloria famae,
    Musa neque ingenii tam generosa mei,
Exul ut ignotis laudarer et advena terris,
    Cura fuit mentis cura benigna tuae.
Quare et si tanti non sunt, divine poeta,
    Ingenuas grates accipe: Paulus ait.

[XX.] Natano suo

Et pria assai, ma cusì è: che li Alani
    Già cavalcar en lor statto secondo,
    Hor altri: tal commuta i fatti el mondo;
    Et cangiano li preci a le arte li anni.
In cerchi Egypt e 'n dèi c'inferse inganni
    Molti al passato: ma hor che 'n cima e 'n fondo
    Pensamo, ci delletta un napamondo
    Più che una sphaera. Creature humani
Non differente, ma di Deucaleo
    Aequal pietre et di Pirra sencia vitio,
    Coaguli ameno come Moelybeo
Et forme d'Amalthea aisto solsticio;

Che se me intendi qual farebbe Orphea,
Vil non ti puol parer tal exercicio.

[XXI.] Ad Elium Cervinum

Eli Castalidum cultor venerande sororum,
Eli Dalmatici gloria prima soli,
Cecropiaeque decus magnum Cervine Minervae,
care mihi in primis quem sophos omnis amat,
sustinet vi patrios animus liquisse penates
fortis et ingratas detinuisse moras;
haud secus ergo vicem miseram cum fortibus aude
carceris atque aequa jurgia mente pati.

[XXII.] Eucharistice, Ad medicum poetam

Al monte Caballin (qual move un tono
Hor dolce amaro, hor forte nel poema
De ciascuno che affina iui sua lima)
Chiamati molti, elletti pochi sono;
Di qual forse aguagliasti me ad alcuno
Che in terra fia per tempo di me stima
Et del mio suon qual reponesti in cima,
Legato m'hai locando in sì alto trono.
Tu invero en atti toi et in consiglio,
Non questi che per carte in tempo e 'n anni
Nostrì danno rimedio al mal periglio.
Ma (cum tua sancta man da gravi affanni

Levando il mundo) Phebo cum suo figlio
Passi, tal l'arte sai solo et li Arcani.

**[XXIII.] In pedagogum inter duos
cerdones stantem**

Dixerat, et scio quis, nil ni: Salvete Magistri;
Et fugit; et vertunt tres cito in illum oculos.

[XXIV.] Erotice

Eratho et altre suor: Cyrra et Cythero,
Tempe, Aganyppe, lochi et nomi sancti,
Culti honorati dagli poetanti
Unde hano il lauro et l'alto magistero,
Veggonse profanati, poi che 'l vero
Lume ci aparse en mortal sembianti,
Qual mie versi, mia vena et li mie canti
Rege, move et governa il mio sentiero;
El non è pogio già che mirti in faccia
Verdigie et onde, fresco et chiaro fiume;
Ma un esser è nel suo poter foecundo,
Avolio ne le man cristallo en braccia,
Carbon ne li occhi, ornetia in costume,
Grato divin nel suo andar iucundo.
In rimar indi habondo
Hor avedutamente et hor per caso,
Tal idea adorando et non Parnaso.

[XXV.] Ad imperatorem Grymanum

Aequatos Fabiis similesque Catonibus essent,
Ausa sub excelso haec sistere saecla gradu,
Ni modo tanta tuae fulsisset gloria famae,
Qualem sub Hibleis ver variata iugis,
Quantam non peperit vel martia Roma vel audax
Grecia; at efferre est utraque nixa suos
Aere et inaurata tripodum datione: triumphis
Grata Phalereo haec, illa Metelle tibi.
Nam quis apex apici, quae fama novissima famae
Adduntur, sensit terra fretumque satis
Quid Latium nato, tibi quid tua terra dederunt.
Fors quid? Gesta immo vestra vigorque animi:
Filius, ex sacra qui cum consortibus aula
Orbi et opem et fesso det teneatque solo,
Tu cuius placido moderentur et aequora nutu,
Et sint salva tui iura verenda fori;
Unus restat apex inter mortalia vobis,
Et cum quam multa eritis sydera clara magis,
Qui mox vester erit; datur ingens vatibus et vis
Et mens, et rata dii queque loquuntur habent.

[XXVI.] In avem exprobratio

Foelice aventurato amaricasti

Il cuor iucundo et la sincera voglia

Di quella che mi ha in lacio: et hor m'invoglia,

Legiadra en atti soi mansueti et casti;

Ben fusti irrational che di più amasti

Ne l'aria il vento e 'n campo fonti e foglia,

Ch'a chel muscoso sen ti aciba et coglia,

Et l'argentate man da ove volasti,

Sua servitù di libertà più degna

Spreciando, mie dilletti conturbasti.

Vendeta al ciel i' grido che ti assegna

Se volno i dii per tanto error en vasti

Dirruppi un secco ramo, che ti spegna

Isconsolato, alhor qual me lasasti,

Quando t'alontanasti

Et ella pianse: per il tuo fugire

In poena rivoltòsi il mio giogire.

[XXVII.] Ad Natanum

Quaere diu nasumque habeas, nasutior alter

Quo non sit: membra haec non sapiunt leporem.

[XXVIII.] Ad Marcum Beatianum

Presso l'imperator in cui si possa

Temperancia, forticia et iusticia,

Demostra il vero nodo de amicicia,

Se è over vulgar o preciosa cossa.

Un mio raccomandato non ha possa,

Exule fatto senza sua malicia,

Turbato, travagliato da mesticia,

Ricerca divertir le membra et ossa;

Per cui da te chiedemo non tesoro,

Non gemme ni altro haver, ma sol favore

Qual noi preciamo sopra forza d'auro.

Questo non ti sarà di poco honore,

Se che per Scipion fece il re Mauro

Farai per me et per lo mio amore,

Levando il gran dolore

Da l'animo fugato et non banditto:

Mercè si harà quando ci harai servitto.

[XXIX.] De Hieronymo Rubeo Patavino

Urbs post Iliacas clades Phrygiasque ruinas

Barbarica Anthenor quam sibi struxit ope,

Foelici genuit clarum sub luce Poetam

Cuius inest stupido Ars mira magisterio.

Ne mirere igitur quod amara et dulcia cantet

Et quod threnia carmina digna fide:
Terra parens omnique solum generosum arvo
Balsama cum tulerit, cynama ferre potest.
Quid mirum? Scriptor qui te olim, summe, creavit
Qui Capitolinae diceris historiae,
Si potuit prisco similem producere Homero,
Temporibus nostris, seu tibi, Galle, parem.

[XXX.] Ad Amicam

Navigo per seguir, Donna, il mio ducca
Inclitto, claro et sencia par signore,
Vero è che meco porto il nostro amore
Che loco o tempo a fin non lo conducca;
Et se oblio mai o mia voglia m'inducca
Lassarlo, vòlta alhor mi fian – horrore! –
Li remi en serpe, en lee di gran furore
Le sarte, e 'l fusto in drago che m'embucca.
Che se in te trista creessi il mal pensiero
Di non mi amar, in penna et piuma vòlta
Tortora scompagnata in velo nero
Al secco sul deserto addutta, acolta
Il fato piangerai e 'l destin fiero
Et tua fortuna dal mio amor si sciolta,
Tal che ogni mente stolta
Per un di noi mai sempre si castighe,
Et cui vacilla il cuor, che meglio il lighe.

[XXXI.] Laus pomi

O mihi iucunda donatum munus amica
Cuius vis dicam te decus esse soli?
Non Moedi, non Elyadum te Epirus equarum
Fama ferunt, color est cultus ab alcynoo,
Aut durae iaspydos mira ut vestigia fallas
Acydalia crederis esse manu?
Qualem si Hesperidum foelicioꝝ hortulus, aut mons
Dat, tulit Hercules premia digna labor.
Non tamen es fulvo quam mihi carius auro;
Illam amo; tam carum te mihi at illa facit.

[XXXII.] Erotice

Coeleste fiamma nel mio cuor descesa
L'indegno servo spesso ha fatto gire
Ove solaci eterni e 'l bel gioire
Et passi perigliosi et vita illesa,
Anchor che l' homo attire in tal impresa
De Icaro et Phaetonte il matto ardire,
Di qual ciascun volendo al coel salire
Hebber la età fiorita a morte offesa.
Vero è che noi errhige il biondo Apollo,
Dedalo cum sua cera non solleva,
Ma amor che fa librar et gir a volo
Pochi cum l'alma piumma qual noi leva

Pur gli ochi più lo petto e 'l bianco collo;
E 'l ragionar qual santo mi pareva.
Sempre indi se diceva,
Ne' mie pensier di nulla hor inganati,
Ch'era divina en soe parole e 'n fatti.

[XXXIII.] Ad divum Federicum Principem

Hunc quocunque feres, princeps divine, putato
Carpere te longas me famulante vias.

[XXXIV.] Ad consobrinum suum

Franciscum Gryphicum

Gryphico di ochi mio creditore
Lontan da te et dal tuo sodalizio
- Il che m'è stato non leve supplicio -
Correger mi ho afforciatto il mio errore:
Quetar le notte, medicar il cuore,
Liberarmi d'amor et di flagitio,
Perregrinando hauto hagio exercitio;
Ma nulla isfoca il tanto mio furore.
Le antique spoglie cum lo golfo ambratio,
Leucate e quel famoso et nobel tempio
Non fano meco alcuna experientia.
Dura lege d'amor, iniquo lacio;
Servar convien com esso il vero exempio

Che obstar al fato non val diligentia.

Telos

[XXXV.] Aelius Lampridius Cervinus

Paulo Palladino suo

Ignigenae seu te Bachi furor entheus urget

Concitat aut sensus aenuchia flamma tuos,

Seu te Pieriis reptantem, Paule, sub antris

Nutriit Aonii docta puella gregis,

Seu tibi Castalias largitur Cynthus artes,

Temperat et docto plectra Magisterio,

Eya age, nec tanta desistas indole foelix

Musarum et solitas ingrediare vias.

Phoebo redde Linon, lacrymosaque fata rependas

Orphea Calyopen dedidicisse face.

Telos

[XXXVI.] Tydeus Acciarinus

Qui canit aedituus vittis insignis ad aras

Pieridum, qui fronde comas et plectra recingit

Nisiaca: quisnam Clio? Non Tybridis unda

Hunc genuit vatem, cuius mirantur Athenae

Mopsopiae, numeros Cyrrae secreta moventes,

Qui sedet a dextris et carmina colligit aure

Non surda, cui blanditur testudine vates

Investis (ni decipior); vada sacra Meletis
Audiuere novos vagitus, Mincius illo
A leua guadet iuvenemque hortantur ut arma
Concipiat maiore tuba. Dic ergo, puella
Castalii nemoris, quis hic? Tunc orsa profatur
Et me deiecto spectat virguncula vultu:
“Deseruit colles noster chorus et vada Tusci
Fluminis et silvas argvataque Phocidos arva,
Et tum Illyrias nobis delegimus arces;
Illic ingeniis colimur maioribus; illic
Ex stibio surgunt musis nova templa metallo.
Et ne te teneam vanis ambagibus, hic, quem
Accipe scire cupis, Phariis est ortus in oris
Et quo Demetri facundia laeta nepote est“.
Telos

[XXXVII.] Franciscus Natalis

Plurima Callymachi venerantur saecula manes
Scriptaque Nasonis dulcia ad Astra ferunt,
Est qui Pyndareos vario modulamine versus
Sublevat, hic carmen docte Catulle tuum;
Vatibus iis tantis ausim praeponere Paulum,
Temporibus nostris te, Paladine, sacrum.
Telos

[XXXVIII.] Petrus Contarinus

Naxi Dessignatus

Parnasi quondam florebant colle poetae

Sacra ubi Castalii fontis inundat aqua;

Haec at in Illyrios translata est gloria montes,

Egregios vates Dalmata terra parit;

Nam tua perlegi resonanti condita plectro

Carmina, Paule, quibus nobilitata Pharos.

Telos

